

ABİAD

AVRASYA BİLGİ BİLİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF EURASIA INFORMATION SCIENCE RESEARCH

AVRASYA BİLGİ BİLİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF EURASIA INFORMATION SCIENCE RESEARCH

ISSN-3023-4077

6 aylık süreli yayın/6-month periodical

Kasım/November 2025-Yıl/Year 3-Cilt/Volume 3-Sayı/Issue 2

Her hakkı saklıdır. Türk Dünyası Kütüphaneciler Vakfı Yayınıdır.
© Publication of the Turkic World Librarians Foundation

Sahibi/Owner: TDKV Yönetim Kurulu Adına: Ali Odabaş (TDKV Genel Başkanı)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Responsible editor-in-chief: Muaz Ayhan Işık

Yayın Yönetmeni/Publication Director: Füsün Menşüre Oral

Yrd. Yayın Yönetmenleri / Assistant Editors Buğrahan Güçlü, Sefa Bayraktar, Selahattin Öztürk

Tasarım ve Uygulama/Design and Layout: Mehmet Ayhan Hazırlar

BAŞ EDİTÖR/EDITOR-IN-CHIEF

Prof. Dr. Coşkun Polat - Çankırı Karatekin Üniv. BBY - polatcoskun@gmail.com

EDİTÖRLER/EDITORS

Prof. Dr. Mehmet Ali Akkaya - İzmir Katip Çelebi Üniv. BBY - mali7akkaya@gmail.com

Doç. Dr. Kasım Binici - Çankırı Karatekin Üniv. BBY - binici82@gmail.com

Doç. Dr. Bahattin Yalçınkaya - Marmara Üniv. BBY - bahakaya@gmail.com

Dr. Öğrt. Üyesi Özgür Polat - İzmir Katip Çelebi Üniv. BBY - ozgur.polat@ikcu.edu.tr

Dr. Öğrt. Üyesi Hasan Sevmiz - Çankırı Karatekin Üniv. BBY - hasansevmiz@karatekin.edu.tr

Dr. Öğrt. Üyesi Ali Kavak - Kırıkkale Üniv. BBY - akavak55@gmail.com

Arş. Gör. Dr. Zariye Yıldırım - Çankırı Karatekin Üniv. BBY - zarife08@gmail.com

Dil Editörü/Language Editor: Füsün Menşüre Oral

YÖNETİM YERİ/MANAGEMENT OFFICE

Hacettepe Mahallesi Cingöz Sokak No: 5 Altındağ/ANKARA

ABONELİK/SUBSCRIPTION

abiad@tdkv.org - **Yıllık abonelik/Yearly subscription:** 600 TL, Her sayı/Per issue: 300 TL

BASKI/PRINT

Vadi Grafik Sertifika no: 47479 **Baskı Tarihi/Print Date:** Kasım 2025

Baskı Yeri/Print Date: İvedik Organize Sanayi 1420 Cadde No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA

Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi ulusal hakemli bir dergidir.

Dergide yayımlanan metinlerdeki görüşler yazarlara aittir.

Akademik Danışmanlar Kurulu (Akademik Unvanla Alfabetik Sırada)

Prof. Dr. Alpaslan H. Kuzucuoğlu
Prof. Dr. B. Aykut Arkan
Prof. Dr. Burçak Şentürk
Prof. Dr. Coşkun Polat
Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci
Prof. Dr. Fatih Rukancı
Prof. Dr. Fatoş Subaşıoğlu
Prof. Dr. Hakan Anameriç
Prof. Dr. Hamza Kandur
Prof. Dr. Hatice İnci Önal
Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu
Prof. Dr. Hüseyin Odabaş
Prof. Dr. İshak Keskin
Prof. Dr. Kemalettin Kuzucu
Prof. Dr. Levent Eldeniz
Prof. Dr. Mehmet Ali Akkaya
Prof. Dr. Mehmet Canatar
Prof. Dr. Murat Yılmaz
Prof. Dr. Nevzat Özel
Prof. Dr. Niyazi Çiçek
Prof. Dr. Oya Gürdal
Prof. Dr. Özgür Külcü
Prof. Dr. Özlem G. Demirtel
Prof. Dr. Sacit Arslantekin
Prof. Dr. Tuba Karatepe
Prof. Dr. Tülay Oğuz
Prof. Dr. Ümit Konya
Doç. Dr. Ahmet Altay
Doç. Dr. Bahattin Yalçınkaya

Doç. Dr. Burcu Umut Zın
Doç. Dr. Gülten Alır Derbent
Doç. Dr. Güssün Güneş
Doç. Dr. Hamid Derviş
Doç. Dr. Hilal Çiftçi
Doç. Dr. Huriye Çolaklar
Doç. Dr. Kasım Binici
Doç. Dr. Mustafa Bayter
Doç. Dr. Pervin Bezirci
Doç. Dr. Semanur Öztemiz
Doç. Dr. Tolga Çakmak
Doç. Dr. Yurdagül Ünal
Dr. Öğrt. Üyesi Aysenur Güneş
Dr. Öğrt. Üyesi Buket Candan
Dr. Öğrt. Üyesi Çağdaş Çapkın
Dr. Öğrt. Üyesi Elif Yılmaz Şentürk
Dr. Öğrt. Üyesi Hasan Sevmey
Dr. Öğrt. Üyesi Levent Kutlutürk
Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet Fahri Fırat
Dr. Öğrt. Üyesi Müge Akbulut
Dr. Öğrt. Üyesi Nermin Çakmak
Dr. Öğrt. Üyesi Neslihan Er Koçoğlu
Dr. Öğrt. Üyesi Ömer Dalkıran
Dr. Öğrt. Üyesi Özgür Polat
Dr. Öğrt. Üyesi Özlem Şenyurt
Dr. Öğrt. Üyesi Sinan Sumbül
Dr. Öğrt. Üyesi Sümeyye Akça
Dr. Öğrt. Üyesi Yusuf Yalçın

EDİTÖRDEN/EDITORIAL

MUAZ AYHAN IŞIK¹

Bilgi yönetimi disiplininin değerli araştırmacıları, uygulamacıları, öğrencileri ve kıymetli okurlar,

Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi'nin (ABİAD) yeni sayısını sizlerle buluşturmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Dergimiz; Türkiye ile Türk dünyası başta olmak üzere geniş bir coğrafyada bilgi yönetimi alanının güncel konu ve sorunlarına ışık tutmayı, araştırmacılar arasında bilimsel iletişimi güçlendirmeyi ve ortak bir akademik ağ oluşturmayı hedeflemektedir.

ABİAD'ın bu sayısında, yasama kurumlarının bilgi ekosistemini tamamlayıcı ekseninde ele alan iki makale yer almaktadır. Her iki çalışma da demokratik karar alma süreçlerinde bilginin üretimi, yönetimi, korunması ve kullanılmasının stratejik önemine vurgu yapmakta; kurumsal hafıza, şeffaflık ve kanıta dayalı yönetim tartışmalarına bilgi ve belge yönetimi perspektifinden katkı sunmaktadır.

Bu sayımızın ilk makalesi, Muaz Ayhan Işık tarafından kaleme alınan "Parlamentelerin Bilgi Arama Davranışları Üzerine Kavramsal Bir Analiz" başlıklı çalışmadır. Yazar; parlamenterlerin bilgi gereksinimlerini, bilgiye erişim stratejilerini ve bilgiyi kullanma biçimlerini, bilgi davranışı literatüründe öne çıkan modelleri bütünlükte biçimde değerlendirerek kavramsal bir sentez önermektedir. Çalışma, parlamenter bilgi arayışının yalnızca bilişsel değil; politik, örgütsel ve teknolojik bağlamların kesişiminde şekillenen çok katmanlı bir süreç olduğunu tartışmakta; yerel literatürdeki bilgi okuryazarlığı ve kullanıcı davranışları çalışmalarını da bu çerçeveye dâhil etmektedir.

İkinci makale ise Bilal Şentürk'ün "Parlamento Arşivleri: Kurumsal Hafıza, Şeffaflık ve Dijital Dönüşüm" başlıklı derleme/kavramsal çalışmasıdır. Makale; parlamento arşivlerini tarihsel gelişim, kurumsal-hukuksal çerçeve, işlevler, dijital dönüşüm ve yapay zekâ destekli uygulamalar, kullanıcılar ve bilgi davranışı ile güncel zorluklar ve fırsatlar ekseninde bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır. Çalışma, parlamento arşivlerinin demokratik hesap verebilirlik ve şeffaflık için vazgeçilmez bir altyapı sunduğunu vurgularken; uzun dönemli dijital koruma, mahremiyet/kişisel veri, güvenlik, bütçe ve insan kaynağı gibi başlıca risk alanlarını da analitik biçimde tartışmaktadır.

1 TBMM Başkan Müşaviri. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği.
muaz.ayhan@tbmm.gov.tr

Bu iki makale birlikte değerlendirildiğinde, yasama faaliyetlerinin bilgi altyapısında bilgi arama, bilgi hizmetleri ve kurumsal hafızanın aynı zincirin birbirine bağlı halkaları olduğu daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Parla-
menterlerin zaman baskısı altında güvenilir ve bağlama duyarlı bilgiye erişim gereksinimleri ile parlamento arşivlerinin erişim, koruma ve dijital dönüşüm gündemi, dergimizin disiplinlerarası ufkunu güçlendiren bir ortak temayı işa-
ret etmektedir.

ABİAD olarak, bilgi bilimi alanında nitelikli çalışmaları yayınlamaya ve araştırmacıları desteklemeye devam edeceğiz. Önümüzdeki sayılarda da Türk dünyasının bilgi yönetimi ve kültürel diplomasi alanındaki çalışmalarına yer vermeyi hedefliyoruz.

Bu sayının hazırlanmasında emeği geçen tüm meslektaşlarımıza, yazarla-
rımıza ve hakemlerimize teşekkür eder, okurlarımıza keyifli okumalar dileriz.

BU SAYIDA

Kasım/Novm~~e~~ber 2025

Cilt 3/Volume 3

Sayı2/Issue2

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

MUAZ AYHAN IŞIK

9-19

*Parlamente~~r~~lerin Bilgi Arama
Davranışları Üzerine Kavramsal Bir
Analiz*

BİLAL ŞENTÜRK

21-40

*Parlamento Arşivleri: Kurumsal
Hafıza, Şeffaflık ve Dijital Dönüşüm*

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

PARLAMENTERLERİN BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ANALİZ*

A Conceptual Analysis of Parliamentarians' Information-Seeking Behavior

MUAZ AYHAN IŞIK*

Öz

Bu çalışma, parlamenterlerin bilgi arama davranışlarını bilgi ve belge yönetimi disiplininin kuramsal temelleri çerçevesinde kavramsal olarak incelemektedir. Parlamenterlerin bilgi gereksinimleri, bilgiye erişim stratejileri ve bilgi kullanma biçimleri, bilgi davranışı literatüründeki temel modeller (Wilson, Ellis, Kuhlthau, Dervin, Belkin, Savolainen, Nonaka ve Takeuchi, March ve Simon) doğrultusunda değerlendirilmiştir. Çalışma, bilgi arama davranışının yalnızca bilişsel bir süreç olmadığını; aynı zamanda politik, örgütsel ve teknolojik bağlamların kesişiminde biçimlendiğini vurgulamaktadır. Ulusal ve belge yönetimi literatüründe yer alan bilgi okuryazarlığı, bilgi erişimi ve kullanıcı davranışı çalışmaları (Uçak, 1997; Kurbanoglu, 2010) bu tartışmayı yerel bir bağlama taşımaktadır. Çalışmanın amacı, parlamenterlerin bilgi davranışını açıklayan kuramsal modelleri birleştirerek, demokratik karar alma süreçlerinde bilginin rolünü yeniden tanımlayan bütünlük bir kavramsal çerçeve sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Bilgi arama davranışı, parlamenterler, bilgi yönetimi, bilgi okuryazarlığı, örgütsel bilgi, karar destek sistemleri

Abstract

This study conceptually examines the information-seeking Behaviour of parliamentarians within the theoretical framework of information and records management. It analyzes their information needs, access strategies, and usage patterns through major models in information Behaviour research (Wilson, Ellis, Kuhlthau, Dervin, Belkin, Savolainen, Nonaka and Takeuchi, March and Simon). The study argues that information-seeking is not merely a cognitive process but one shaped by the interaction of political, organizational, and technological contexts. Turkish scholarship on information literacy, access, and user Behaviour (Uçak, 1997; Kurbanoglu, 2010) provides valuable perspectives for situating these concepts within the local academic tradition. The study aims to synthesize theoretical approaches and propose an integrative conceptual model explaining parliamentary information Behaviour as a key component of democratic decision-making.

* TBMM Başkan Müşaviri, TBMM, ayhanakcakoca@gmail.com

Keywords: *information-seeking Behaviour, parliamentarians, knowledge management, information literacy, organizational knowledge, decision support.*

GİRİŞ

Bilgi demokratik yönetimlerin işleyişinde vazgeçilmez bir unsurdur. Yasa kurumları, yalnızca karar alma mekanizmalarının merkezinde yer alan yapılar değil, aynı zamanda bilgi üreten, işleyen ve paylaşan kurumlardır. Parlamentoerlerin bilgiye erişim biçimleri, yerine getirdikleri temsil ve denetim işlevlerinin yanı sıra karar süreçlerinin niteliğini doğrudan etkilemektedir (Vernickaitė, 2014). Bu nedenle bilgi arama davranışlarının kuramsal olarak incelenmesi, demokratik temsilin bilgi temellerini anlamak açısından önemlidir.

Bilgi arama davranışı, bilgi ve belge yönetimi disipliniinde kullanıcı merkezli bir araştırma alanıdır. Wilson (1999), bilgi arama davranışını bireyin bilgi ihtiyacını fark etmesi, bilgiye ulaşma yollarını seçmesi ve bilgiyi kullanma biçimlerini içeren dinamik bir süreç olarak tanımlamaktadır. Ellis (1989), kullanıcıların bilgi arama davranışını başlangıç (starting), zincirleme (chaining), tarama (browsing), ayırt etme (differentiating), izleme (monitoring) ve çıkarma (extracting) olmak üzere altı temel davranış örüntüsü üzerinden modellemiştir. Kuhlthau (1991) ise bilgi arama sürecinde bireyin bilişsel olduğu kadar duygusal deneyimler yaşadığını öne sürer.

Ulusal bilgi ve belge yönetimi literatürü, bilgi arama davranışı konusunu özellikle bilgi okuryazarlığı, bilgi erişim ve kullanıcı gereksinimleri bağlamında zenginleştirmiştir. Uçak (1997) bilgi arama davranışını, farkına varılan bir bilgi gereksiniminin karşılanmasıyla ilgili dürtünün yerine getirilmesi için yürütülen bireysel bir etkinlik olarak ele alırken Kurbanoglu (2010) ise bilgi okuryazarlığını bilgi arama davranışının ayrılmaz bir bileşeni olarak değerlendirmiş, bilgi değerlendirme ve kullanma süreçlerine dikkat çekmiştir.

Bu literatür, parlamenteerlerin bilgi arama davranışlarının yalnızca bireysel farklılıklarla değil, örgütsel bağlam, politik kültür ve teknolojik altyapı gibi etmenlerle birlikte anlaşılması gerektiğini göstermektedir. Parlamentoerlerin bilgi gereksinimleri, yasa yapma, denetim, temsil ve iletişim gibi işlevlerle çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu durum, bilgi davranışını bireysel bir eylemden öte, örgütsel bilgi sistemleriyle bütünleşik bir süreç hâline getirir (Nonaka ve Takeuchi, 1995).

Son yıllarda dijital dönüşüm, açık hükümet verisi girişimleri ve yapay zekâ temelli bilgi sistemleri, kullanıcıların bilgi arama ve kullanma pratiklerini yapısal olarak dönüştürmektedir (Hirvonen vd., 2024; Yu, Bekerian ve Osback, 2024). Bu dönüşüm, bir yandan bilgiye erişimin hızını ve çeşitliliğini artırırken, diğer yandan çevrimiçi bilginin doğruluğu, güvenilirliği ve etik kullanımı

konusunda yeni belirsizlikler ve riskler yaratmaktadır (Yu, Bekerian ve Osback, 2024; Matsieli ve Mutula, 2025).

Bu çalışma, parlamenterlerin bilgi arama davranışlarını kavramsal bir çerçevede ele alarak, bilgi ve belge yönetimi disiplini ile siyaset bilimi arasındaki kuramsal köprüyü güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, klasik bilgi davranışı kuramlarının (Wilson, Ellis, Kuhlthau, Dervin, Belkin, Savolainen, Nonaka ve Takeuchi, March ve Simon) sentezinden hareketle parlamenter bilgi davranışına ilişkin bütünlük bir model önerilmektedir. Böylece hem uluslararası hem ulusal literatüründen yararlanarak bilgi davranışı araştırmalarına yeni bir perspektif kazandırılmaktadır.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLER

Bilgi davranışı, bireylerin bilgiye yönelik ihtiyaçlarını fark etme, bilgiye erişme, onu değerlendirme, kullanma ve paylaşma süreçlerini kapsayan çok boyutlu bir olgudur. Bu olgu, yalnızca bireyin bilişsel süreçleriyle değil, aynı zamanda içinde bulunduğu sosyal, örgütsel ve teknolojik çevreyle de şekillenmektedir. Bilgi davranışına yönelik araştırmalar, bilgi arama ve kullanma süreçlerinin ardındaki motivasyonları anlamayı, bu davranışları etkileyen faktörleri analiz etmeyi ve bilgi akışının nasıl gerçekleştiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Özellikle karar alma süreçlerinin karmaşıklaştığı ve bilgi yoğunluğunun hızla arttığı çağdaş toplumlarda bilgi davranışı, politik, ekonomik ve yönetsel sistemlerin merkezinde yer alan bir çalışma alanına dönüşmüştür.

Bilgi davranışını açıklamak için geliştirilen kuramsal modeller, zaman içinde farklı bakış açılarını yansıtmıştır. Erken dönem yaklaşımlar daha çok bilgi arama eylemini rasyonel bir süreç olarak ele alırken, daha yeni modeller bilgi arayışının duygusal, bilişsel ve bağlamsal yönlerine odaklanmıştır. Wilson'un bilgi davranışı modeli, bireyin bilgi ihtiyacını doğuran unsurları ve bilgiye erişimini etkileyen çevresel, kişisel ve sosyal faktörleri sistematik biçimde açıklayan öncü bir çerçeve sunmaktadır (Wilson, 1999). Wilson'a göre bilgi davranışı, yalnızca bilgi arama eylemiyle sınırlı değildir. Bireyin bilgiye ulaşma, onu kullanma ve paylaşma biçimlerini de kapsamaktadır. (Wilson, 2005). Bu model bilgiye erişim sürecinde rol oynayan engellerin; örneğin örgütsel kısıtlar, psikolojik faktörler veya kaynak yetersizlikleri, bilgi davranışını nasıl biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır (Potnis, 2015).

Benzer biçimde Ellis davranışsal modelinde bilgi arama davranışını altı temel bilgi arama davranış örüntüsü üzerinden ele alarak başlangıç (starting), zincirleme (chaining), tarama (browsing), ayırt etme (differentiating), izleme (monitoring) ve çıkarma (extracting) gibi adımların birbirini nasıl tamamladığını açıklamıştır (Ellis, 1989). Bu yaklaşım bilgi arayışının doğrusal değil, döngüsel bir süreç olduğunu vurgulamaktadır (Meho ve Tibbo, 2003). Kuhlthau'nun

bilgi arama süreci modeli ise bireyin bilgi arayışı boyunca yaşadığı belirsizlik, umut, hayal kırıklığı ve güven gibi duygusal değişimlere odaklanarak bilgi davranışına insani bir boyut kazandırmıştır (Kuhlthau, 1991). Dervin'in "Sense-Making" (anlam çıkarma) kuramı ise bireylerin bilgi arama sürecinde anlam oluşturma çabasını ön plana çıkarmaktadır (Dervin, 1983). Bilgi arayışının bir boşluğu doldurma eylemi olduğunu savunur (Dervin, 2015). Bu kuram kullanıcıların bilgi eksikliğini algılayış biçimlerinin bilgi arama stratejilerini belirlediğini ileri sürmektedir (Naumer, Fisher, ve Dervin, 2008).

Bilgi arama davranışının temelini "bilgi eksikliği" (Anomalous State of Knowledge) kavramıyla açıklamaktadır (Belkin, 1980). Birey mevcut bilgisinin yeterli olmadığını fark ettiğinde bilgi arama süreci başlamaktadır. Belkin'in Bilgi Eksikliği yaklaşımı parlamenteerlerin yeni ya da karmaşık politika alanlarında bilgi arayışlarını anlamak için uygundur. Belkin'in modelinin güncel yorumları, bilgi eksikliğini yalnızca bireysel değil, örgütsel düzeyde de değerlendirmektedir (Case ve Given, 2016). Hem bireysel hem de örgütsel düzeyde ortaya çıkan bu bilgi eksikliği, aradaki boşluğu giderecek aracı yapıların ve profesyonel bilgi hizmetlerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Özellikle parlamenteer bağlamda bilgi eksikliği, hem bireyin kendi bilgi kapasitesini aşan konularla karşılaşması hem de kurumsal bilgi altyapısının yetersiz kalması durumlarında ortaya çıkabilir. Bu çerçevede bilgi danışmanlığı araştırma servisleri ve kütüphane hizmetleri, parlamenteerlerin bilgi eksikliğini gidermeye yönelik stratejik araçlar olarak işlev görmektedir. Söz konusu hizmetler, bilgi eksikliğini yarattığı belirsizliği azaltmaktadır. Bilgiye erişim sürecini hızlandırmakta ve karar alma süreçlerinde güvenilirliği artırmaktadır.

Savolainen'in "Everyday Life Information Seeking" (ELIS) yaklaşımı bilgi davranışını gündelik yaşam pratikleri bağlamında ele alarak, bireylerin yaşam tarzı, sosyal çevre ve değer sistemlerinin bilgi arama biçimleri üzerindeki etkilerini açıklamaktadır (Savolainen, 1995). Bu bakış açısı bilgi davranışını yalnızca kurumsal ya da akademik bir etkinlik olmaktan çıkartıp toplumsal bir pratik olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır (Han, Zhao, ve Chen, 2024). Öte yandan Nonaka ve Takeuchi'nin bilgi yaratımı modeli (SECI) bireysel bilgi davranışını örgütsel bağlamda açıklayan dinamik bir çerçeve sunmaktadır (Nonaka ve Takeuchi, 1995). Bu model bilginin sosyalizasyon, dışsallaştırma, birleştirme ve içselleştirme aşamalarından geçerek dönüşümünü açıklamaktadır (Gourlay, 2003). Böylece bilgi davranışı yalnızca bireysel bir süreç değil, aynı zamanda örgüt içinde paylaşılan ve yeniden üretilen kolektif bir olgu olarak ele alınmaktadır.

March ve Simon'un örgütsel karar verme kuramı da bilgi davranışı literatürüne önemli katkılar sağlamıştır. Onlara göre karar alma süreci, bireylerin sınırlı rasyonelliği çerçevesinde gerçekleşir. Dolayısıyla bilgiye erişim ve

değerlendirme süreçleri tam anlamıyla rasyonel değildir (March ve Simon (1958). Bu bağlamda bilgi arama davranışı karar vericilerin bilişsel sınırları, örgütsel yapılar ve bilgiye erişim maliyetleri tarafından şekillenmektedir (Simon, 1997).

Kavramsal bütünlük ve entegratif yaklaşım, bilgi davranışına ilişkin farklı kuramların birbirini tamamlayan kavramsal temeller üzerine inşa edilmesine dayanmaktadır (Wilson, 1999; Ellis, 1989; Kuhlthau, 1991; Dervin, 1992; Nonaka ve Takeuchi, 1995). Bu kuramların entegrasyonu, bilgi arama, kullanma ve paylaşma süreçlerinin bireysel, örgütsel ve toplumsal boyutlarını birlikte ele almayı sağlamaktadır. Entegratif yaklaşım, Wilson'un bilgi davranışı modeli, Ellis'in bilgi arama aşamaları, Kuhlthau'nun bilgi arama süreci modeli, Dervin'in anlam oluşturma yaklaşımı ve Nonaka ile Takeuchi'nin bilgi yaratımı kuramının ortak yönlerini birleştirerek bilgi davranışını çok boyutlu biçimde açıklamaktadır. Parlamenter bağlamda bu bütünleşme, bilgiye erişim ve kullanım süreçlerinin bilişsel, kurumsal ve teknolojik etkileşimlerini anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır (Case ve Given, 2016; Savolainen, 2017).

Bilgi davranışını açıklayan bu kuramlar, farklı düzeylerde ortak bir anlayışa işaret etmektedir. Bilgi arama ve kullanma süreçleri yalnızca bireyin içsel ihtiyaçlarından değil, aynı zamanda onun çevresel koşullarından, rollerinden ve etkileşimlerinden etkilenmektedir. Bilginin dinamik doğası, bireylerin bilgiye erişim biçimlerini sürekli yeniden şekillendirmektedir. Bu durum özellikle siyasal aktörlerin bilgiyle kurduğu ilişkiyi anlamada belirleyici bir öneme sahiptir. Dolayısıyla parlamenterler gibi karmaşık karar süreçlerinde yer alan bireylerin bilgiye yaklaşımı hem bireysel hem örgütsel faktörlerin etkileşimiyle oluşmaktadır.

PARLAMENTERLERİN BİLGİ ARAMA DAVRANIŞININ BOYUTLARI

Parlamenterlerin bilgi arama davranışı, yalnızca bireysel bir bilişsel süreç değil; politik, örgütsel ve teknolojik dinamiklerin etkileşimiyle şekillenen çok katmanlı bir olgudur. Parlamenterlerin yürüttükleri yasa yapma, denetim ve temsil görevlerinin niteliği, bilgi gereksinimlerinin çeşitlenmesine yol açmaktadır. Wilson'un (1999) bilgi davranışı modeline göre bilgi gereksinimi, bireyin içinde bulunduğu rol ve çevresel koşullardan doğan bilişsel bir farkındalıktır. Parlamenterler açısından bu farkındalık, seçmen talepleri, kamuoyu baskısı, ekonomik göstergeler ve uluslararası gelişmeler gibi dışsal etkenlerle tetiklenmektedir. Ulusal literatürde bilgi gereksinimi, bireyin bilgiye yönelik motivasyonlarıyla ilişkilendirilmiştir (Kurbanoglu, 2010). Bu çerçevede parlamenterlerin bilgi gereksinimleri, kişisel uzmanlık alanları ve politik önceliklerine bağlı olarak farklılaşmaktadır.

Parlamenteerler bilgiye erişim süreçlerinde üç temel strateji kullanmaktadır. Bunlar resmî bilgi kanalları, kişisel ağlar ve dijital kaynaklardır. Resmî bilgi kanalları; parlamento kütüphaneleri, araştırma servisleri ve danışman raporları gibi kurumsal bilgi hizmetlerini kapsamakta, tarafsız ve doğrulanmış bilgi üretimiyle güvenilirlik sağlamaktadır. Parlamento kütüphaneleri bu bağlamda yalnızca bilgi erişim noktası değil, aynı zamanda bilgiyi doğrulayan ve özetleyen kurumsal bir filtreleme mekanizması olarak işlev görmektedir (IFLA, 2015). Kişisel ağlar ise akademisyenler, uzmanlar, parti danışmanları ve medya temsilcileriyle kurulan profesyonel ilişkileri içermektedir. Ellis'in davranışsal modeli bu tür ağ-temelli bilgi edinimini özellikle zincirleme (chaining) davranışıyla ilişkilendirir (Ellis, 1989; Meho ve Tibbo, 2003). Dijital ortamda kaynakların güvenilirliğini sınaama yönelimleri ise literatürde kimi zaman ayrı bir doğrulama (verifying) adımı olarak da tartışılmaktadır.

Dijital kaynaklar, veri tabanları, açık erişim platformları ve sosyal medya gibi kanallar aracılığıyla bilgi akışını sağlamaktadır. Artık mesele parlamento-ların interneti kullanıp kullanmadığı değil, bunu nasıl kullandıkları ve bunun parlamenteer faaliyetler üzerindeki etkisinin ne olduğudur (Leston-Bandeira, 2007).

Bilgi güvenilirliği, parlamenteerlerin bilgi arama davranışında belirleyici bir unsurdur. Bilgi arama sürecinde güven ve belirsizlik arasındaki denge, özellikle bilgi seçimi aşamasında önemli bir rol oynamaktadır (Kuhlthau, 1991). Parlamenteerler açısından bu denge, bilgi kaynaklarının doğrulanabilirliği ve tarafsızlığıyla doğrudan ilişkilidir. Bilgi değerlendirme süreci ise çoğu zaman bilgi profesyonellerinin desteğiyle kurumsal bir yapıya dönüşmektedir. Örgütlerde bilginin dönüşüm ve paylaşım süreçleri, kurumsal nitelik kazanan bir bilgi yapısı ortaya çıkarmaktadır (Nonaka ve Takeuchi, 1995). Parlamento araştırma birimleri bu dönüşümün merkezinde yer almakta ve bireysel bilgi yargılarını kolektif değerlendirme süreçlerine dönüştürmektedir. Bilgi güvenilirliği ölçütlerinin bilgi okuryazarlığı yeterlilikleriyle yakından ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Kurbanoglu, 2010). Bu çerçevede, bilgiye erişim kadar bilginin doğruluğunun teyidi de politik kararların kalitesini doğrudan etkilemektedir.

Parlamenteerlerin bilgi arama davranışını sınırlayan başlıca etkenlerden biri zaman baskısıdır. Karar vericilerin tüm bilgiye erişemediği ve bu nedenle "yeterince iyi" bilgiyle hareket ettiği sınırlı akılcılık yaklaşımıyla açıklanmaktadır (March ve Simon, 1958). Parlamenteerler de yasa teklifleri, denetim faaliyetleri ve politik analizlerde çoğu zaman kısıtlı süre içinde karar almak durumunda kalmaktadır. Dijital çağda ortaya çıkan bilgi fazlalığı (information overload) olgusu, doğru ve güvenilir bilginin seçimini zorlaştırmaktadır. Bilgi bolluğunun özellikle yapay zekâ destekli araştırma sistemlerinde yeni

filtreleme mekanizmalarına olan gereksinimi artırdığı görülmektedir. Bu nedenle bilgi yönetimi altyapılarının akıllı filtreleme sistemleriyle güçlendirilmesi gerekmektedir.

Dijital dönüşüm, parlamenterlerin bilgi arama ve kullanma biçimlerini köklü biçimde değiştiren önemli bir etkidir. Dijital parlamentolarda bilgi hizmetlerinin yalnızca erişim sağlamakla kalmayıp, analiz ve karar destek mekanizmalarına dönüştüğü görülmektedir. E-parlamento uygulamaları, açık veri portalları ve yapay zekâ tabanlı bilgi sistemleri, bilgi arama sürecine yeni işlevler kazandırmaktadır. Dijital dönüşümün bilgiye erişimi demokratikleştirdiği, dijital bilgi okuryazarlığının ise bilgi doğruluğu ve etik kullanım açısından temel bir gereklilik hâline geldiği görülmektedir. Bilginin hızla güncellenmesi, açık erişim olanaklarının artması ve veri şeffaflığının güçlenmesiyle birlikte, yapay zekâ destekli sınıflandırma sistemleri parlamenterlerin bilgiye erişim biçimini yeniden şekillendirmektedir. Bununla birlikte, siber güvenlik riskleri ve dezenformasyon olgusu, güvenilir bilgi yönetimi açısından yeni sorumluluk alanları ortaya çıkarmaktadır.

Parlamenterlerin bilgi arama davranışı, bireysel yetkinliklerin ötesinde, bilgi profesyonellerinin uzmanlığı ve kurumsal bilgi politikalarının etkinliğiyle şekillenmektedir. Bilgi hizmetlerinin tarafsızlık, doğruluk, gizlilik ve zamanında erişim ilkelerine dayanması gerektiği ortaya konulmaktadır. (IFLA, 2015). Bu ilkeler parlamenterlerin bilgiye sistematik ve güvenilir biçimde erişebilmesini sağlayan kurumsal bir çerçeve sunmaktadır. Bu anlayış parlamenter bilgi davranışının güçlü ve sürdürülebilir kurumsal bilgi politikalarıyla desteklenmesinin önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Parlamenterlerin bilgi arama davranışı, yalnızca bireysel yetkinlikler veya rutin bilgi ihtiyaçları çerçevesinde değerlendirilmemeli, aksine bilişsel, davranışsal, örgütsel ve teknolojik-sosyopolitik boyutlardan oluşan bütüncül bir çerçevede ele alınmalıdır. Bilişsel boyut parlamenterlerin bilgi işleme kapasiteleri, önceden sahip oldukları bilgi birikimi ve konuyla ilgili uzmanlık düzeylerini kapsarken; davranışsal boyut, bilgi arama stratejileri, kaynak seçimi ve sorgulama biçimleri gibi somut uygulamaları içermektedir. Örgütsel boyut parlamenterlerin bağlı olduğu kurumların bilgi politikaları, kütüphane ve dokümantasyon hizmetlerinin etkinliği ve bilgi akışının kurumsal yapılarla uyumunu incelemektedir. Teknolojik-sosyopolitik boyut ise dijital bilgi sistemlerinin kullanılabilirliği, bilgiye erişim altyapısı, siber güvenlik unsurları ve politik ortamın bilgiye ulaşım üzerindeki etkilerini kapsamaktadır. Bu çok boyutlu yaklaşım yalnızca bilgi ve belge yönetimi disiplinine kuramsal bir katkı sağlamakla kalmaz. Aynı zamanda politik karar alma süreçlerinin daha şeffaf ve etkin bir şekilde yürütülmesine imkân tanıyan bir köprü işlevi görmektedir. Böylece parlamenterlerin bilgi arama davranışlarının anlaşılması hem akademik literatüre

özgün bir katkı sunmakta hem de ulusal düzeyde politika geliştirme süreçlerine doğrudan yansıyabilecek değerli bulgular üretmektedir.

KAVRAMSAL DEĞERLENDİRME

Parlamenteerlerin bilgi arama davranışı, yalnızca bireysel bir bilişsel süreç olarak değerlendirilemeyecek kadar karmaşık ve çok katmanlı bir olgudur. Bu davranış, politik, örgütsel ve teknolojik-sosyopolitik dinamiklerin etkileşimiyle şekillenmektedir. Bu çerçevede önerilen Bütünleşik Parlamenteer Bilgi Davranışı Modeli (BPBDM), parlamenteerlerin bilgi davranışını dört temel düzeyde açıklayarak kavramsal bir bütünlük sunmaktadır. Bunlar bireysel-bilişsel, davranışsal, örgütsel ve sosyoteknolojik düzeylerdir.

Bu düzeyler özellikle örgütsel bilgi boyutuyla doğrudan örtüşmektedir: “Tüm bunlar, özel ihtiyaçları olan bir kullanıcı kitlesine işaret etmektedir... Bilgi, kısa, tarafsız, zamanında ve kullanıcıların ihtiyaçlarını anlayan kişiler tarafından hazırlanmış olmalıdır.” IFLA (2015). Bu vurgu, parlamenteer bilgi hizmetlerinin yalnızca bilgi sunan değil, aynı zamanda bilgi gereksinimlerini anlayarak bu gereksinimlere uygun, güvenilir ve zamanında yanıt üreten kurumsal yapılar olması gerektiğine işaret etmektedir.

Bireysel-bilişsel düzey, parlamenteerlerin bilgi gereksinimlerini fark etme süreçlerini ve bu gereksinimlere ilişkin duygusal tepkilerini kapsamaktadır. Wilson’un (1999) bilgi davranışı modeli ve Kuhlthau’nun (1991) bilgi arama süreci, parlamenteerlerin bilgi arama motivasyonlarını, belirsizlik ve güven duyguları arasındaki salınımlarını ve karar süreçlerinde bilgiye dayalı değerlendirmelerini anlamak için temel bir referans sunar. Belkin’in (1980) “bilgi eksikliği” yaklaşımı ise özellikle yeni veya karmaşık politika alanlarında ortaya çıkan bilgi boşluklarını açıklayarak, parlamenteerlerin hangi durumlarda profesyonel bilgi desteğine ihtiyaç duyduğunu kavramsallaştırır.

Davranışsal düzey, bilgiye erişim stratejilerini, kaynak seçimini ve sorgulama biçimlerini ele almaktadır. Ellis’in (1989) davranışsal modeli, parlamenteerlerin bilgi arama sürecinde başlangıç (starting), zincirleme (chaining), tarama (browsing), ayırt etme (differentiating), izleme (monitoring) ve çıkarma (extracting) gibi adımları nasıl kullandığını açıklamaya imkân verir. Dervin’in (1983) “sense-making” yaklaşımı ise parlamenteerlerin bu adımlar boyunca bilgiyle yalnızca “karşılaşmadığını”, aynı zamanda bu bilgiyi kullanarak belirsizlikleri azaltmaya ve anlam inşa etmeye çalıştığını vurgular. Böylece davranışsal düzey, bilgi arama sürecini teknik bir işlem olmaktan ziyade anlam kurma odaklı bir pratik olarak konumlandırmaktadır.

Örgütsel düzey, bilginin kurumsal bağlamda üretimi, dönüştürülmesi ve paylaşımını merkeze alır. Nonaka ve Takeuchi’nin (1995) SECI modeli,

parlamente bağlamda örtük bilginin kurumsal yapılarda nasıl paylaşıldığını, dışsallaştırıldığını ve kurumsal bilgiye dönüştüğünü açıklamak için kullanılabilir. March ve Simon'un (1958) sınırlı rasyonaliteye dayalı örgütsel karar verme kuramı ise parlamente lerin bilgi kullanımını, örgütsel yapı, işbölümü, zaman baskısı ve bilgiye erişim maliyetleri gibi etkenlerle birlikte değerlendirmeyi gerektirir. Bu düzey, parlamento kütüphaneleri, araştırma servisleri ve uzman danışmanlık birimlerinin, bireysel bilgi arayışını kolektif ve kurumsal bilgiye dönüştüren "aracı yapılar" olduğunu göstermektedir.

Sosyoteknolojik düzey ise parlamente lerin bilgi davranışını dijitalleşme, açık veri politikaları ve yapay zekâ destekli bilgi sistemleriyle etkileşim içinde ele almaktadır. Savolainen'in (1995) gündelik yaşamda bilgi arama yaklaşımı, parlamente lerin dijital kaynaklarla kurduğu ilişkinin yaşam tarzları, sosyal çevreleri ve değer sistemleri tarafından nasıl biçimlendiğini kavramsallaştırmaya olanak verir. March ve Simon'un (1958) çerçevesi ise dijital bilgi sistemleri içinde yapılan tercihlerin, kurumsal kısıtlar ve sınırlı rasyonalite koşullarında gerçekleştiğini hatırlatır. BPBDM, bu iki bakış açısını birleştirerek, dijital kaynaklar ve bilgi sistemleriyle işleyen parlamente lerin bilgi ekosistemini, sosyopolitik bağlamla sürekli etkileşim hâlinde olan dinamik bir yapı olarak yorumlamaktadır.

Bu bütünlük yaklaşım, parlamente lerin bilgi davranışını yalnızca bireysel bilgi edinimi olarak görmekten öte, kolektif bilgi üretimi ve bilgi temelli politika oluşturma sürecinin temel bir unsuru olarak ele almaktadır. Bilgi arama davranışının bilişsel, davranışsal, örgütsel ve teknolojik boyutlarının birbirini tamamlayan ve birbirine bağlı süreçler olarak değerlendirilmesi BPBDM'nin temel kavramsal ilkesini oluşturmaktadır. Ayrıca modelin politika ve uygulama boyutları, kavramsal çerçeveyi pratik düzeyle ilişkilendirmektedir. Parlamento bilgi hizmetlerinde bilgi yönetimi standartlarının belirlenmesi ve bilgi paylaşım kültürünün teşvik edilmesi parlamente lerin bilgiye dayalı karar alma kapasitesini artırmaktadır (IFLA, 2015). Dijital okuryazarlık ve yapay zekâ destekli bilgi sistemlerinin etik ve şeffaf kullanımı, parlamente lerin bilgi doğrulama, analiz ve yorumlama becerilerini güçlendirmektedir. Açık veri ve şeffaflık politikaları ise vatandaşların bilgiye dayalı demokratik katılımını desteklemektedir (Les-ton-Bandeira ve Thompson, 2017). Bu bağlamda, BPBDM hem teorik hem de uygulamalı düzeyde parlamente lerin bilgi davranışını açıklayan bütüncül bir model sunmaktadır. Kavramsal değerlendirme, bilgi arama davranışının demokratik yönetim süreçlerinde merkezi bir rol oynadığını ve bilgi ekosisteminin etkinliği ile parlamente lerin karar alma kalitesinin doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bilgiye dayalı yönetim kültürünün geliştirilmesi, yalnızca bireysel bilgi edinimiyle değil, bilgi ekosisteminin tüm bileşenlerinin bütüncül olarak anlaşılmasıyla mümkün olabilecektir.

SONUÇ

Bilgi, demokratik yönetişimin temel dayanaklarından biridir. Parlamentoerler ise bu altyapının üzerinde yükselen karar mimarlarıdır. Parlamentoerlerin bilgi arama davranışlarını anlamak, yalnızca bireysel merakın değil kolektif aklın nasıl şekillendiğini çözümlenektir. Parlamentoerler, bilginin yalnızca kullanıcıları değil, aynı zamanda bilgi üretim sürecinin aktif paydaşlarıdır. Bu nedenle parlamenteerlerin bilgi arama davranışlarını anlamak bir milletin düşünme biçimini, karar verme kültürünü ve demokratik olgunluk düzeyini anlamaktır.

Bu çalışma parlamenteerlerin bilgi davranışlarını açıklarken yalnızca bireysel bir süreci değil aynı zamanda örgütsel, politik ve teknolojik dinamiklerin keşiştiği bir alanı çözümlenmiştir. Wilson'un bilgi davranışı modeliyle başlayan, Ellis, Kuhlthau, Dervin, Belkin, Savolainen, March ve Simon ve Nonaka ve Takeuchi'nin kuramsal çerçeveleriyle derinleşen analiz, bilgi arama davranışını çok katmanlı bir yapıya oturtmuştur. Bu modellerin senteziyle oluşturulan Bütünleşik Parlamentoer Bilgi Davranışı Modeli (BPBDM), bilginin nasıl arandığını değil neden ve hangi bağlamda arandığını da sorgulayan bütüncül bir yaklaşım ortaya koymuştur.

Parlamenteer, bilgiye yalnızca kendi gereksinimlerini karşılamak için değil; temsil ettiği toplum adına doğru, tarafsız ve güvenilir kararlar alabilmek amacıyla ulaşır. Bu bağlamda bilgi, yalnızca bir güç değil; aynı zamanda bir sorumluluk, bir ayrıcalık değil; etik bir yükümlülük olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla parlamenteerlerin bilgiye yönelik tutum ve davranışları, demokratik kültürün kurumsal yapısını ve işleyişini derinden biçimlendirir.

Dijital çağ bu davranışı dönüştürmüş; bilgiye erişimin hızını artırırken, bilginin doğruluğunu tehdit eden yeni riskler doğurmuştur. Yapay zekâ destekli bilgi sistemleri, açık veri portalları, sosyal medya ve dijital ağlar bilgiye erişimi demokratikleştirirken, bilgi fazlalığı ve dezenformasyon gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu ortamda bilgi arama davranışı, yalnızca teknik bir beceri değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, etik duyarlılık ve dijital bilgelik gerektiren bir süreç hâline gelmiştir.

Parlamenteer bilgi davranışı bu bağlamda, demokratik yönetişimin kalitesini belirleyen temel bir göstergeye dönüşmüştür. Bilginin kalitesi, kararın kalitesini belirler; kararın kalitesi ise demokrasinin derinliğini. Bilgiye dayalı bir parlamenteer kültürün oluşması, sadece bireysel çabayla değil; kurumsal bilgi politikaları, profesyonel bilgi hizmetleri ve açık veri temelli yönetim anlayışıyla mümkündür.

Parlamento kütüphaneleri, araştırma servisleri ve bilgi profesyonelleri, bu sürecin görünmeyen kahramanlarıdır. Dolayısıyla bilginin yalnızca saklandığı değil, anlam kazandığı, eyleme dönüştüğü alanları inşa etmektedirler.

Bu çalışmanın bilgi arama davranışını yeniden düşünmemize katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bilgi artık yalnızca “bulunan” bir şey değil, sürekli olarak “inşa edilen” bir değerdir. Parlamenterler bu inşanın merkezinde yer almaktadır. Parlamenterlerin bilgiye yaklaşım biçimleri yasaların niteliğini, politik söylemin derinliğini ve temsilin güvenilirliğini belirlemektedir. Bu nedenle bilgi davranışı bireysel bir seçim değil, kurumsal bir stratejidir.

Sonuçta bilgiye dayalı parlamenter yönetim çağımızın en güçlü demokratik teminatıdır. Parlamenterlerin bilgiye erişim süreçleri, yalnızca teknolojik araçlarla değil, aynı zamanda etik değerlerle, doğruluk ilkesiyle ve toplumsal sorumluluk bilinciyle desteklenmelidir. Bilgi profesyonellerinin rehberliğinde, dijital dönüşümün sunduğu olanaklarla birleşen bu bilgi kültürü, demokratik karar alma süreçlerine derinlik kazandıracaktır.

Bugün artık bilginin gücünün yanı sıra bilginin nasıl kullanıldığı önemlidir. Bilgiye erişim süreçleri, parlamenterlerin etik sorumluluğunun bir parçası olarak görülmelidir. Bu felsefenin merkezinde ise şu temel inanç yer almaktadır: Bilgiye dayalı bir demokrasi, yalnızca bilgilendirilmiş parlamenterlerle değil, bilgiyi anlamlı biçimde kullanan parlamenterlerle mümkündür.

KAYNAKÇA

- Belkin, N. J. (1980). Anomalous states of knowledge as a basis for information retrieval. *Canadian Journal of Information Science*, 5(1), 133–143.
- Case, D. O., & Given, L. M. (2016). *Looking for information: A survey of research on information seeking, needs, and Behaviour*.
- Dervin, B. (1983). An overview of sense-making research: Concepts, methods, and results to date. *International Communication Association Annual Meeting*, Dallas, TX.
- Dervin, B. (2015). Dervin's sense-making theory. In *Information seeking Behaviour and technology adoption: Theories and trends* (pp. 59-80). IGI Global.
- Ellis, D. (1989). A behavioural approach to information retrieval system design. *Journal of Documentation*, 45(3), 171–212.
- Gourlay, S. (2003). The SECI model of knowledge creation: some empirical shortcomings. In *4th European Conference on knowledge management* (Vol. 1, No. 1, pp. 377-385). Oxford, UK.
- Han, Z., Zhao, H., & Chen, J. (2024). Everyday life information seeking: A systematic review with bibliometric analysis. *Journal of Librarianship and Information Science*, 09610006241285514.
- IFLA. (2015). *Guidelines for Parliamentary Libraries* (3rd ed.). The Hague: International Federation of Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/197>
- Kuhlthau, C. C. (1991). Inside the search process: Information seeking from the user's perspective. *Journal of the American society for information science*, 42(5), 361-371.

- Kurbanoğlu, S. (2010). Bilgi okuryazarlığı: Kavramsal bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), 723–747.
- Leston-Bandeira, C. (2007). The impact of the internet on parliaments: a legislative studies framework. *Parliamentary affairs*, 60(4), 655–674.
- Leston-Bandeira, C., & Thompson, L. (2017). *Integrating the view of the public into the formal legislative process: Public reading stage in the UK House of Commons*. *The Journal of Legislative Studies*, 23(4), 508–528.
- March, J. G., & Simon, H. A. (1958). *Organizations*. New York: Wiley.
- Matsieli, M., ve Mutula, S. (2025). Generative AI and the information society: Ethical reflections from libraries. *Information*, 16(9), 771.
- Meho, L. I., & Tibbo, H. R. (2003). Modeling the information seeking Behaviour of social scientists: Ellis's study revisited. *Journal of the American society for Information Science and Technology*, 54(6), 570–587.
- Naumer, C., Fisher, K., & Dervin, B. (2008). Sense-Making: a methodological perspective. In *Sensemaking workshop*, CHI (Vol. 8, pp. 506–513).
- Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation*. Oxford University Press.
- Potnis, D. (2015). Wilson's information-seeking Behaviour models (1981, 1996, 1999). In *Information seeking Behaviour and technology adoption: Theories and trends* (pp. 94–112). IGI Global Scientific Publishing.
- Savolainen, R. (1995). Everyday life information seeking: Approaching information seeking in the context of way of life. *Library & Information Science Research*, 17(3), 259–294.
- Savolainen, R. (2017). Everyday life information seeking. In J. D. McDonald & M. Levine-Clark (Eds.), *Encyclopedia of Library & Information Sciences* (4th ed., pp. 1506–1515). Boca Raton: CRC Press.
- Simon, H. A. (1997). *Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organizations* (4th ed.). New York: Free Press.
- Uçak, N. Ö. (1997). Bilgi gereksinimi ve bilgi arama davranışı. *Türk Kütüphaneciliği*, 11(4), 315–325.
- Vernickaitė, A. (2014). *Parlamentarų informacinė elgsena ir ją lemiantys veiksniai* [Information behaviour of members of parliament and its determinants] [Doctoral dissertation, Vilnius universitetas]. Lithuanian Academic e-Library (eLABa).
- Wilson, T. D. (1999). Models in information behaviour research. *Journal of Documentation*, 55(3), 249–270.
- Wilson, T. D. (2005). *Evolution in information Behaviour modeling Wilson's model*.
- Yu, J., Bekerian, D. A., ve Osback, C. (2024). Navigating the digital landscape: Challenges and barriers to effective information use on the internet. *Encyclopedia*, 4(4), 1665–1680.

Parlamento Arşivleri: Kurumsal Hafıza, Şeffaflık ve Dijital Dönüşüm

Parliamentary Archives: Institutional Memory, Transparency and Digital Transformation

BİLAL ŞENTÜRK*

Öz

Parlamento arşivleri, yasama organlarının kurumsal hafızasını oluşturan, demokratik hesap verebilirlik ve şeffaflık için temel bir altyapı sunan, aynı zamanda tarih yazımı ve vatandaşların bilgiye erişim hakkı açısından stratejik bir konuma sahip kurumlardır. Bu makalenin amacı, parlamento/arşivlerini tarihsel gelişimi, kurumsal-hukuksal çerçevesi, işlevleri, dijital dönüşüm ve yapay zekâ destekli uygulamalar, kullanıcılar ve bilgi davranışı, güncel zorluklar ve fırsatlar ekseninde bütüncül bir bakışla incelemektir. Çalışma, kuramsal/derleme nitelikli bir anlatı literatür taraması olup; Parlamentolar Arası Birlik (Inter-Parliamentary Union [IPU]), Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]), Uluslararası Arşiv Konseyi (International Council on Archives [ICA]) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD National Archives gibi uluslararası kurumların kılavuz ve raporları ile TR Dizin, Google Scholar ve uluslararası atıf dizinlerinde yer alan ampirik ve kavramsal çalışmaları sentezlemektedir. Yöntem bölümünde, “parliamentary archives”, “legislative archives”, “parliamentary records”, “parliamentary libraries and archives” ve “digital preservation in parliaments” gibi arama terimleri kullanılarak 2000 yılı sonrası literatür sistematik biçimde sınıflandırılmıştır. Bulgular, parlamento arşivlerinin kurumsal hafıza, kurumsal kimlik ve tarih yazımı için vazgeçilmez olduğunu; hesap verebilirlik, şeffaflık ve bilgiye erişim hakkının hayata geçirilmesinde kritik işlevler üstlendiğini; elektronik belge yönetimi, dijital koruma ve yapay zekâ temelli arama/danışma sistemleriyle birlikte rol ve işlevlerinin dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, uzun dönemli dijital koruma, gizlilik ve kişisel veriler, güvenlik, bütçe ve insan kaynağı yetersizlikleri, dijital uçurum ve küçük parlamentoların kapasite sorunları gibi önemli risk alanları bulunmaktadır. Makale, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bağlamı da dâhil olmak üzere, özellikle orta ölçekli ve yeni demokrasiler için kurumsal, hukuksal ve teknolojik düzeyde politika ve uygulama önerileri sunmakta; kullanıcı deneyimi ve bilgi davranışı odaklı ampirik çalışmalar, yapay zekâ destekli parlamento bilgi hizmetlerinin etik boyutu ve parlamento arşivlerinin açık veri ekosistemindeki konumu gibi alanlarda kuramsal/ampirik boşluklara işaret etmektedir.

* Kütüphaneci, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, Bilal.SENTURK@tbmm.gov.tr

Anahtar Kelimeler: Parlamento arşivleri, kurumsal hafıza, dijital koruma, parlamento kütüphaneleri, bilgiye erişim hakkı, dijital dönüşüm, bilgi davranışı

Abstract

Parliamentary archives are institutions that constitute the institutional memory of legislative bodies, provide a fundamental infrastructure for democratic accountability and transparency, and occupy a strategic position in terms of historiography and citizens' right of access to information. The purpose of this article is to examine parliamentary/legislative archives through a holistic lens across the dimensions of historical development, the institutional–legal framework, functions, digital transformation and AI-supported applications, users and information behavior, and contemporary challenges and opportunities. The study is a theoretical/review-based narrative literature review; it synthesizes guidelines and reports produced by international organizations such as the IPU, IFLA, ICA, and the U.S. National Archives, together with empirical and conceptual studies indexed in TR Dizin, Google Scholar, and international citation databases. In the methods section, the post-2000 literature was systematically classified using search terms such as “parliamentary archives,” “legislative archives,” “parliamentary records,” “parliamentary libraries and archives,” and “digital preservation in parliaments.” The findings demonstrate that parliamentary archives are indispensable for institutional memory, institutional identity, and historiography; that they perform critical functions in operationalizing accountability, transparency, and the right of access to information; and that their roles and functions are being transformed through electronic records management, digital preservation, and AI-based search/advisory systems. At the same time, there are major risk areas, including long-term digital preservation, privacy and personal data protection, security, budgetary and human resource constraints, the digital divide, and capacity challenges faced by small parliaments. Incorporating the context of the Grand National Assembly of Türkiye (TBMM), the article offers policy and practice recommendations at institutional, legal, and technological levels—particularly for medium-sized and new democracies—and highlights theoretical and empirical gaps in areas such as user-experience- and information-behavior-focused studies, the ethical dimensions of AI-supported parliamentary information services, and the positioning of parliamentary archives within the open data ecosystem.

Keywords: Parliamentary archives, legislative archives, institutional memory, digital preservation, parliamentary libraries, right of access to information, digital transformation, information behaviour.

GİRİŞ

Yasama organlarının ürettiği belgeler, belirli bir dönemin politik tercihleri ve hukuki düzenlemelerinin ötesinde, demokratik rejimin işleyişine ilişkin kapsamlı ve çok katmanlı bir tanıklık sunmaktadır. Bu belgelerin düzenli, güvenilir ve uzun dönemli biçimde korunması ile erişime açılması, parlamento arşivlerinin temel varlık gerekçesini oluşturmaktadır. Parlamento arşivleri, bir yandan parlamentoların kurumsal hafızasını inşa ederken diğer yandan demokratik hesap verebilirlik, şeffaflık ve bilgiye erişim hakkının kurumsal düzeyde

somutlaştığı başlıca altyapılardan biri hâline gelmiştir (International Council on Archives [ICA], 2012).

Son yirmi yılda dijitalleşme, elektronik belge ve kayıt yönetim sistemleri, web arşivciliği, sayısallaştırma projeleri, açık veri portalları ve yapay zekâ destekli sorgulama araçları, parlamentoların bilgi üretim, kayıt ve arşiv süreçlerini köklü biçimde dönüştürmüştür. Parlamentolar Arası Birlik (Inter-Parliamentary Union [IPU]) ve Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]) tarafından hazırlanan ortak kılavuzlar, parlamento kütüphaneleri, araştırma servisleri ve arşivlerinin bu dönüşen ortamda üstlenmesi gereken roller için ilke ve iyi uygulama çerçeveleri sunmaktadır (IPU ve IFLA, 2015). Birleşik Krallıkta doğan ve daha sonra birçok ülkeye yayılan, parlamento genel kurul ve komite görüşmelerinin sistemli biçimde kayda geçirilmesi, düzenlenmesi ve yayımlanması manası taşıyan Hansard geleneğinin dijital ortama taşınması, Avrupa Parlamentosu tarihsel arşivleri, Birleşik Krallık Parlamento Arşivleri'nin dijital koruma uygulamaları ve ABD'de Parlamento Arşivleri Merkezi'nin çalışmaları, bu dönüşümün kurumsal mimarisine ilişkin sıklıkla atıf yapılan örnekler arasında yer almaktadır (Alexander, M. 2023; Parliamentary Archives, 2015; Digital Preservation Coalition, 2018; National Archives and Records Administration [NARA], 2025).

Parlamento arşivlerine ilişkin literatür, büyük ölçüde yasama organlarının kurumsallaşma süreçleri ve kayıt tutma pratiklerinin tarihsel evrimi çerçevesinde ele alınmaktadır. Uluslararası kılavuzlarda öne çıkan yaklaşım, parlamento bilgi hizmetlerinin (kütüphane, araştırma servisi ve arşiv) tekil yapılar olmaktan ziyade, yasama faaliyetlerini destekleyen bütünsel bir bilgi altyapısının bileşenleri olarak değerlendirilmesi yönündedir (IPU ve IFLA, 2015). Bu çerçevede parlamenterlerin yoğun zaman baskısı altında çalışan, bağlama duyarlı ve güvenilir bilgiye hızlı erişim gereksinimi olan 'özel bir kullanıcı grubunu' oluşturduğu; dolayısıyla parlamento bilgi hizmetlerinin tarafsızlık, doğrulanabilirlik ve kurumsal süreklilik ilkeleri doğrultusunda tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Parlamento arşivleri literatüründe temel referanslardan biri, Uluslararası Arşivler Konseyi'nin (ICA) yayımladığı Arşivlere Erişim İlkeleri (Principles of Access to Archives) belgesidir. Bu belge, arşivlere erişimi gerçeğin ortaya çıkarılması, insan hakları ihlallerinde hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, hak arama ve bilgi edinme hakkı ile ilişkilendirmekte; erişim rejimlerinin şeffaf, öngörülebilir ve ayrımcı olmayan biçimde yapılandırılmasını savunmaktadır (ICA, 2012). Bu ilkeler, parlamento arşivlerinin demokratik rejim içindeki özgün konumunu ve kamusal sorumluluğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

2000 sonrası literatür, parlamento arşivlerinin gündemini dijital doğan kayıtlar, elektronik belge ve kayıt yönetimi, sayısallaştırma ve uzun dönemli dijital koruma eksenine taşımıştır. Birleşik Krallık Parlamento Arşivleri deneyimi, dijital transfer süreçlerinin kurum içi bilgi sistemlerinden güvenli biçimde arşive aktarılması ve uçtan uca iş akışlarının kurulması bakımından örnek gösterilmektedir. Digital Preservation Coalition (Dijital Koruma Koalisyonu), (21 Kasım 2018) tarafından sunulan vaka analizleri, parlamento bağlamında dijital transferin iş süreçlerine gömülü biçimde tasarlanmasının (tasarla – uygula – iş süreçlerine entegre et) önemini vurgulamakta; kurumsal elektronik belge ve arşiv yönetim sistemi yapılarını benimseyen parlamentolarda dijital kayıt risklerinin daha erken aşamalarda yönetilmesi gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Dijital koruma literatüründe öne çıkan bir diğer boyut, web arşivciliği ve dijital kamusal hafıza kavramlarıdır. Birleşik Krallık Parlamento Arşivleri tarafından yayımlanan kurumsal değerlendirmeler, parlamento web alan adları ile resmî sosyal medya içeriklerinin 2009’dan itibaren sistematik biçimde web arşivi kapsamına alınmasının, erişimi genişleten ve yeni tür dijital miras koleksiyonları oluşturan bir yönelim yarattığını göstermektedir (Fryer, 2019).

Son dönemde parlamento arşivleri literatürü, klasik arşivcilik çerçevesini aşarak parlamenter veri altyapıları, korpus oluşturma (Bir amaç -araştırma, dil/terminoloji analizi, bilgi erişim, metin madenciliği vb.- için seçilmiş metin/veri kümelerini sistematik biçimde toplamak, düzenlemek ve analiz edilebilir hâle getirmek. British National Corpus. (2025), metin madenciliği ve karşılaştırmalı yasama araştırmalarıyla daha güçlü biçimde ilişkilendirilmektedir. Kiss ve Sebök’ün (2022) Observatory for Political Texts in European Democracies (Avrupa Demokrasilerinde Siyasal Metinler Gözlemevi [OPTED]) ağına ilişkin çalışması, parlamenter metin ve veri koleksiyonlarının demokratik şeffaflık ve yasama araştırmalarına etkin biçimde hizmet edebilmesi için gelişmiş ve standartlaştırılmış arşiv altyapılarına duyulan gereksinimi ortaya koymaktadır.

Kullanıcı temelli çalışmalar ise parlamenterlerin ve parlamento personelinin bilgi gereksinimlerinin genel kütüphane veya arşiv kullanıcılarından belirgin biçimde ayrıştığını; yoğun zaman baskısı ve siyasal-kurumsal bağlam nedeniyle çoğu durumda aracı erişim modellerinin öne çıktığını göstermektedir (IPU ve IFLA, 2015). Bu durum, parlamento arşivlerinin yalnızca belge koruma işleviyle değil, aynı zamanda aktif bilgi hizmeti sunan yapılar olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye’de TBMM kütüphanesi ve arşivi ile diğer yasama organı arşivleri, ulusal arşiv mevzuatı ve bilgi edinme politikaları çerçevesinde giderek daha görünür hâle gelmekle birlikte, uluslararası literatürde sınırlı biçimde temsil edilmektedir. Parlamento arşivlerinin kullanıcı temelli değerlendirilmesi, bilgi davranışı perspektifiyle ele alınması ve dijital dönüşümün etik, hukuksal ve

sosyo-teknik boyutlarının sistematik biçimde incelenmesi bakımından önemli araştırma boşlukları bulunmaktadır (Lim ve Kim, 2024; Kiss ve Sebök, 2022).

Bu çalışma, yasama/parlamento arşivlerini yalnızca belge koruma ve erişim sağlayan teknik birimler olarak değil, demokratik rejimin işleyişi içinde çok katmanlı bir bilgi altyapısı olarak ele alarak literatüre üç temel katkı sunmaktadır. İlk olarak, parlamento arşivlerine ilişkin dağınık durumdaki tarihsel, kurumsal, hukuksal ve dijitalleşme odaklı literatürü bütüncül bir çerçeve içinde sentezleyerek, parlamento arşivlerinin kurumsal hafıza, şeffaflık ve hesap verebilirlik bağlamındaki konumunu sistematik biçimde tartışmaktadır. İkinci olarak, mevcut çalışmaların büyük ölçüde ihmal ettiği kullanıcılar ve bilgi davranışı boyutunu merkeze alarak, parlamenterler, parlamento personeli, araştırmacılar ve kamuoyu için parlamento arşivlerinin nasıl işlediğini analitik olarak görünür kılmaktadır. Üçüncü olarak ise dijital dönüşüm, elektronik kayıt yönetimi, web arşivciliği ve yapay zekâ destekli erişim sistemlerini birlikte ele alarak, parlamento arşivlerinin karşı karşıya olduğu güncel riskleri ve ortaya çıkan fırsatları etik, hukuksal ve sosyo-teknik boyutlarıyla değerlendirmektedir. Bu yönleriyle çalışma, özellikle Türkiye gibi parlamenter demokrasi deneyimi görece sınırlı veya dönüşüm sürecindeki ülkeler için hem akademik araştırmalara hem de politika geliştirme süreçlerine rehberlik edebilecek analitik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, parlamento arşivleri alanındaki yazını eleştirel biçimde inceleyerek tematik/kavramsal bir çerçeve üretmeyi amaçlayan; nitel bir geleneksel (anlatı) literatür derlemesi ve kavramsal sentez çalışması olarak tasarlanmıştır (Karaçam, 2013; Özer ve Görgülü, 2021; Toker, 2022). Literatür taraması, farklı türde kaynakları bir araya getiren üç temel kaynak kümesine dayanmaktadır. İlk kümede, parlamento bilgi hizmetleri ve arşivlerine ilişkin kurumsal kılavuzlar, politika belgeleri ve uygulama raporları yer almaktadır. Bu kapsamda IPU'nun "Guidelines for Parliamentary Libraries, 3rd edition" (Anderson vd., 2022) ve "Guidelines for Parliamentary Research Services" (IPU ve IFLA, 2015) gibi temel belgeleri; IFLAPARL tarafından üretilen rapor ve bildiriler; ICA'nın (2012) "Arşivlere Erişim İlkeleri" (Principles of Access to Archives) belgesi; ABD Ulusal Arşivleri bünyesindeki Parlamento arşivleri Merkezi ve Birleşik Krallık Parlamento Arşivleri tarafından yayımlanan politika dokümanları, kılavuzlar ve dijital koruma materyalleri incelenmiştir (NARA, 2025; Parliamentary Archives, 2015; Digital Preservation Coalition, 2018).

İkinci kaynak kümesi, akademik veri tabanları ve uluslararası atıf dizinleri üzerinden yürütülen sistematik literatür taramasını kapsamaktadır. TR Dizin aracılığıyla Türkiye'de bilgi ve belge yönetimi, arşivcilik ve siyaset bilimi

alanlarında parlamento arşivleri, yasama kayıtları ve parlamento kütüphanelerine ilişkin yayınlar değerlendirilmiştir. Buna ek olarak Web of Science, Scopus ve açık erişim dergiler (DOAJ vb.) üzerinde “parliamentary archives”, “legislative archives”, “parliamentary records”, “parliamentary libraries and archives”, “digital preservation in parliaments” gibi anahtar terimler kullanılmış; tam künyesi doğrulanabilir ve erişilebilir çalışmalar dahil edilmiştir. Google Scholar aramalarında ise özellikle parlamento veri altyapıları, yasama korpusları ve dijital arşiv projelerine odaklanan yayınlar, örneğin Kiss ve Sebök (2022) ile Lim ve Kim (2024), incelemeye alınmıştır.

Üçüncü küme, seçili özel projeler ve örnek olay çalışmalarından oluşmaktadır. Avrupa Demokrasilerinde Siyasal Metinler Gözlemevi (OPTED) projesi kapsamında yürütülen ve parlamento arşiv altyapılarını ele alan çalışma (Kiss ve Sebök, 2022), Kore Ulusal Meclis Arşivinin (National Assembly Archives) bilgi hizmeti modellerini inceleyen araştırma (Lim ve Kim, 2024) ve Avrupa Parlamentosu (European Parliament) ile Şili Temsilciler Meclisi’nin (Chamber of Deputies of Chile) birlikte geliştirdiği yapay zekâ destekli arşiv danışma sistemi ArchileBot üzerine yürütülen çalışma (Carmona Aguirre ve Sanchez Rivera, 2025) bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın dahil etme ölçütleri;

1. Ele alınan yayınların parlamento veya parlamento arşivleri, parlamento kütüphaneleri ya da yasama kayıtları ile doğrudan ilişkili olması,
2. 2000 yılı sonrasında yayımlanmış olması (tarihsel bağlamı açıklayan az sayıda istisna dışında),
3. İngilizce veya Türkçe erişilebilir tam metin sunması,
4. Bibliyografik künyesinin doğrulanabilir olmasıdır.

Hariç tutma ölçütleri ise parlamento bağlamı zayıf olan teknik bilgi teknolojileri dokümantasyonları, yalnızca genel “e-devlet” veya “açık devlet” çerçevesinde kalan çalışmalar, akademik niteliği bulunmayan metinler, blog yorumları ve künyesi doğrulanamayan kaynaklardır.

Literatür, analitik çerçevenin kurulabilmesi amacıyla beş ana tema altında sınıflandırılmış ve makalenin ilgili bölümlerinde bu tematik yapı izlenmiştir:

1. Tarihsel gelişim ve kurumsal modeller,
2. Kurumsal hafıza ve demokratik işlevler,
3. Dijital koruma ve teknolojik altyapı,
4. Kullanıcı grupları ve bilgi davranışı,
5. Yönetişim, mevzuat ve etik sorunlar.

Bilgi davranışına ilişkin değerlendirmelerde Wilson'un (1999) bütünleşik bilgi davranışı modeli ile Kuhlthau'nun (1991) bilgi arama süreci modeli kuramsal referans olarak kullanılmıştır.

PARLAMENTO ARŞİVLERİNİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ

Parlamento arşivi, yasama organının görev ve yetkilerini yerine getirirken ürettiği veya aldığı tutanaklar, komisyon raporları, kanun teklif ve tasarıları, oylama kayıtları, yazışmalar, bilgilendirme notları, görsel-işitsel kayıtlar ve dijital içerikler gibi tüm belgeleri düzenli bir sistem içerisinde koruyan, değerlendiren, seçen ve erişime açan kurumsal yapı olarak tanımlanmaktadır (Kiss ve Sebök, 2022; Lim ve Kim, 2024). Birçok ülkede parlamento arşivleri yasama organına bağlı bağımsız birim olarak faaliyet göstermekte; kimi parlamentolarda arşiv ile kütüphane bütünleşik bir hizmet modeli içinde yapılandırılırken diğer bazı örneklerde arşiv tamamen ayrı bir kurumsal birim olarak konumlanmaktadır (Sandgrind, 2010 akt. Anderson vd., 2022). Bu yapılanmaların ortak noktası, arşivlerin yasama kurumunun kurumsal hafızasını biçimlendiren bir bilgi altyapısı olmasıdır.

IFLA ve IPU'nun ortak kılavuzlarında, parlamento kütüphaneleri, araştırma servisleri ve arşivler arasındaki tamamlayıcı ilişki temel bir ilke olarak ele alınmaktadır. Parlamento Kütüphaneleri Rehberinde (Guidelines for Parliamentary Libraries) parlamento kütüphanelerinin yalnızca bilgi hizmeti sunmakla kalmayıp kurumun tarihsel kayıtlarının korunması ve erişime sunulmasında da kritik bir rol üstlendiği belirtilmektedir (Anderson vd., 2022). Bu yaklaşım, arşivin yalnızca belge depolayan bir yapının ötesine geçtiğini; kurumsal bilgi yönetimi, kurumsal hafızanın sürdürülmesi, demokratik iletişim ve kültürel mirasın aktarılması gibi geniş bir misyon taşıdığını göstermektedir. Parlamento arşivleri, bu nedenle, yasama faaliyetlerinin sürekliliğini sağlayan ve parlamento'nun kurumsal kimliğini güçlendiren bir hafıza kurumu niteliği taşır.

ICA'nın (2012) "Arşivlere Erişim İlkeleri" (Principles of Access to Archives)) belgesi, arşivlerin kamusal bilgiye erişim, demokratik hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının korunması açısından taşıdığı merkezi önemine dikkat çeker. Bu ilkeler arasında açık erişim, ayrımcılığın önlenmesi, kişisel verilerin korunması ve kayıt bütünlüğünün sağlanması yer almakta olup, yasama organlarına ait arşivler için hayati nitelik taşımaktadır. Parlamento arşivleri, yasama süreçlerine ilişkin kararların, tartışmaların ve oylamaların izlenebilirliğini sağlayarak "hangi karar kim tarafından, hangi gerekçeyle ve nasıl alındı?" sorusuna kurumsal düzeyde yanıt üreten bir mekanizma işlevi görür. Böylece arşivler, demokratik rejimlerin hesap verebilirlik ve şeffaflık kapasitesinin temel bileşenlerinden biri hâline gelir.

IPU ve IFLA tarafından hazırlanan çerçeve dokümanlar, parlamento kütüphaneleri, araştırma servisleri ve arşivlerin yasama süreçlerinin bilgi altyapısını oluşturan bütünleşik bir ekosistemin parçaları olduğunu vurgulamaktadır (IPU ve IFLA, 2015). Bu kapsamda birçok parlamentoda, arşiv ve kütüphane hizmetleri ortak kataloglar, tek arayüzlü arama sistemleri ve ortak üstveri (üstveri (metadata)) standartları (Dublin Core, EAD vb.) aracılığıyla entegre edilmiştir (Anderson vd., 2022; Lim ve Kim, 2024). Bu bütünleşik yapı, kullanıcıların hem güncel yasama belgelerine hem de tarihsel kayıtlara daha etkin ve sistematik bir biçimde erişmesini sağlamaktadır. Arşiv, bu ekosistemde uzun dönemli koruma ve kurumsal hafıza işlevini üstlenirken; kütüphane ve araştırma birimleri parlamenterlerin karar alma süreçlerini destekleyen güncel bilgi hizmetlerini yürütmektedir.

ICA'nın erişim ilkeleri, parlamento arşivleri açısından hem kurumsal şeffaflık hem de bireysel hakların korunması bağlamında özel bir önem taşır. Yasama süreçleri kamu yararı yüksek bilgi üretirken, milletvekillerine ilişkin kişisel verilerin korunması gerekliliği birçok parlamentoda erişim politikalarının en kritik tartışma alanlarından biridir (Lim ve Kim, 2024; Advisory Committee on the Records of Congress, 2018). Dijital kayıtların artmasıyla birlikte kişisel veri, gizlilik, erişim süreleri, güvenlik ve uzun dönemli dijital koruma konuları daha karmaşık hâle gelmiş; ICA'nın bu alanlara yönelik tavsiyeleri ulusal erişim politikalarının biçimlenmesinde temel referans hâline gelmiştir. Böylece parlamento arşivleri, kamusal şeffaflık ile kişisel mahremiyet arasındaki dengeyi kuran stratejik bilgi kurumları olarak konumlanmaktadır.

PARLAMENTO ARŞİVLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ULUSLARARASI GÖRÜNÜMLERİ

Parlamento arşivlerinin tarihsel gelişimi, yasama organlarının kurumsallaşma süreçleriyle paralel ilerleyen çok katmanlı bir evrime sahiptir. Erken dönem parlamento uygulamalarda kayıt tutma, çoğu zaman sınırlı notlar, el yazması belgeler ve resmi olmayan derlemeler üzerinden yürütülmekteydi. Westminster geleneğinin 19. yüzyılda kurumsallaşmasıyla birlikte parlamento tartışmalarının sistematik biçimde kaydedilmesi önem kazanmış ve tartışmaların stenografik olarak tutulup "Hansard" adıyla yayımlanması, kamusal bilgiye erişim ve yasama süreçlerinin şeffaflığı açısından bir dönüm noktası oluşturmuştur (Hansard, 2025). Bu uygulama, 1803'ten itibaren Birleşik Krallık Parlamentosu'nda süreklilik kazanmış; tartışmaların neredeyse kelimesi kelimesine kaydedilmesi, araştırmacılar, gazeteciler ve kamuoyu için güvenilir bir referans alanı ortaya çıkarmıştır (University of Birmingham, 2025). Hansard geleneği zaman içinde diğer Westminster tipi parlamentolara da yayılmış; demokratik

hesap verebilirlik, kurumsal hafıza ve karar alma süreçlerinin izlenebilirliği açısından dönemin standart uygulaması hâline gelmiştir.

Bu erken dönemde parlamento arşivleri ağırlıklı olarak kâğıt tabanlı belgelerden oluşsa da içerik zenginliği hem yasama süreçlerinin işleyişine hem de siyasal tarihe ilişkin kapsamlı bir veri evreni yaratmıştır. Ancak erişim mekanizmaları uzun süre fiziksel kataloglar, basılı fihristler ve arşiv memurlarının rehberliğiyle sınırlı kalmış; araştırmacıların belgeye erişimi çoğu zaman mekânsal sınırlarla belirlenmiştir. Arşivlerin saklama koşulları, sınıflandırma sistemleri ve koruma yöntemleri de dönemsel kısıtlar içerisinde kalmıştır.

Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren dijital teknolojilerin gelişimi, arşivcilik alanında köklü dönüşümlere yol açmış ve parlamentolar bu dönüşümün öncü aktörleri arasında yer almıştır. Birleşik Krallık Parlamento Arşivleri, yaklaşık 170 yılı aşan belge koruma geleneğini dijital koruma politikalarıyla destekleyerek hem fiziksel belgelerin ömrünü uzatmış hem de erişim kapasitesini genişletmiştir (Parliamentary Archives, 2015; Digital Preservation Coalition, 2018). Kurumun yürüttüğü web arşivleme uygulaması, 2009'dan itibaren Parlamento'nun web içeriklerinin sistematik biçimde toplanmasını sağlayarak dijital hafızanın korunmasına yönelik yenilikçi bir örnek ortaya koymuştur. Bu uygulama, yasama kurumlarının yalnızca belgeleri değil, dijital iletişim kanallarını da tarihsel kaydın parçası hâline getirmeye yöneldiğini göstermektedir.

ABD'de NARA bünyesindeki Yasama Arşivleri Merkezi, Temsilciler Meclisi ve Senato'ya ait kayıtların korunması, düzenlenmesi ve kamuya sunulması gibi işlevleri üstlenmektedir. Kurumun geliştirdiği rehberler, öğretim materyalleri ve dijital erişim araçları, yasama kayıtlarının hem akademik araştırma hem de yurttaşlık eğitimi bağlamında kullanılmasını teşvik etmektedir (NARA, 2025). Böylece yasama belgeleri yalnızca arşivlenen bir miras değil, aynı zamanda demokratik katılım süreçlerini besleyen bir eğitim kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Avrupa Parlamentosu ise çok dilli, çok uluslu ve çok katmanlı bir kurum yapısına sahip olması nedeniyle parlamento arşivciliği konusunda benzersiz bir model sunmaktadır. Avrupa Parlamentosu Tarihsel Arşiv Birimi (European Parliament Historical Archives [HAEU]), kurumsal hafızayı korumakla kalmayıp çok dilli tutanaklar, belgeler ve geniş hacimli metin veri setlerinden oluşan parlamenter dil kaynakları oluşturarak araştırmacılar için büyük ölçekli bir çalışma alanı yaratmaktadır (Library of Congress, 2021; Common Language Resources and Technology Infrastructure [CLARIN], Piasecki, M. 2025). Bu yapı, dil teknolojileri, siyaset bilimi, söylem analizi ve tarih çalışmalarında kapsamlı veri kullanımına imkân tanımaktadır.

Yeni veya dönüşüm sürecindeki demokrasilerde parlamento arşivlerinin kurumsallaşması daha farklı bir çerçevede gelişmiştir. Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde demokratikleşme süreciyle birlikte parlamento kayıtlarının dijitalleştirilmesine yönelik girişimler hız kazanmış; web kazıma, veri temizleme ve metin madenciliği gibi yöntemlerin kullanıldığı projeler ortaya çıkmıştır. Ancak uygulama programlama arayüz eksiklikleri (Application Programming Interface [API]), üstveri (üstveri (metadata)) uyumsuzlukları, sınırlı kurumsal kapasite ve sürdürülebilirlik sorunları bu alandaki en önemli zorluklar arasında yer almıştır (Kiss ve Sebök, 2022). Güney Kore Ulusal Meclis Arşivi'ne ilişkin çalışmalar ise kullanıcı odaklı tasarım, dijital hizmet kalitesi ve erişilebilirlik konularının giderek önem kazandığını ve parlamento arşivciliğinin yalnızca belge korumaya değil, kullanıcı deneyimine dayalı yenilikçi hizmet anlayışına yöneldiğini göstermektedir (Lim ve Kim, 2024).

Türkiye'de TBMM Kütüphanesi ve Arşivi'nin tarihsel gelişimi, Osmanlı Meclis-i Mebusan dönemindeki kayıt uygulamalarından başlayarak Cumhuriyet döneminde TBMM'nin kurumsallaşmasıyla daha sistematik bir yapıya kavuşmuştur. TBMM İktüzüğü; arşiv, kütüphane hizmetleri, tutanakların basımı ve dijital ortamda sunulması gibi işleyiş düzenlemelerini içermekte ve kurumsal hafızanın korunmasına ilişkin çerçeveyi belirlemektedir. Son yıllarda Genel Kurul ve komisyon tutanaklarının çevrim içi erişilebilirliğinin artması, TBMM'nin dijitalleşme sürecinde önemli bir ilerleme olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, TBMM arşiv ve kütüphane hizmetlerine ilişkin ampirik kullanıcı araştırmalarının ve uluslararası karşılaştırmaların hâlen sınırlı olması, bu alanda geliştirilebilecek geniş bir araştırma alanına işaret etmektedir. Türkiye bağlamında parlamento arşivciliği hem kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi hem de dijital hizmetlerin kullanıcı deneyimi odaklı biçimde geliştirilmesi bakımından açık bir potansiyel taşımaktadır.

PARLAMENTO ARŞİVLERİNİN ROLÜ, İŞLEVLERİ VE DEMOKRATİK YAPILAR AÇISINDAN STRATEJİK ÖNEMİ

Parlamento arşivleri, modern demokratik sistemlerin işleyişinde yalnızca teknik bir belge depolama birimi olarak değil, yasama organının kurumsal sürekliliğini, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini destekleyen çok boyutlu bir bilgi altyapısı olarak konumlanmaktadır. Yasama süreçlerinde üretilen tutanaklar, komisyon raporları, kanun teklif ve tasarıları, oylama sonuçları, araştırma notları ve görsel-ışitsel kayıtlar gibi geniş bir belge yelpazesinin düzenli bir biçimde toplanması, korunması ve erişime sunulması, parlamentonun hem kendi iç işleyişini geliştirmesi hem de toplumla kurduğu demokratik ilişkiyi güçlendirmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır (Anghelescu, 2010). Bu nedenle parlamento arşivleri kurumsal hafızanın taşıyıcıları olduğu kadar demokratik rejimlerin sürdürülebilirliğinin de garantörlerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

Kurumsal hafıza perspektifi, parlamento arşivlerinin temel önemini görürünür kılan unsurlardan biridir. Arşivlerde yer alan belgeler, parlamentonun tarihsel evrimini, içtüzük uygulamalarını, teamülleri ve siyasal krizlere verdiği tepkileri anlamayı mümkün kılar. Yeni seçilen milletvekilleri ve parlamento çalışanları için geçmiş uygulamalara dair öngörü sağlayan bu belgeler, kurumsal öğrenme süreçlerini destekler ve kurumsal kimliğin nesilden nesile aktarılmasını sağlar. Kurum içi bilgi devamlılığının sağlanması, özellikle siyasal sistemlerde sık yönetsel değişimlerin yaşandığı ülkelerde daha da kritik hâle gelmektedir. Türkiye özelinde, TBMM'nin erken Cumhuriyet döneminden itibaren tutanakları, komisyon raporları ve kanunlaştırma süreçlerine ilişkin belgeleri düzenli biçimde yayımlaması, kurumsal kimliğin güçlü bir tarihsel kökene dayanmasını sağlamış; bu durum parlamento geleneğinin kurumsal istikrarına katkı yapmıştır (TBMM Kütüphanesi ve Arşivi, 2025) Şeffaflık ve demokratik hesap verebilirlik bağlamında parlamento arşivlerinin işlevi daha da geniş bir anlam kazanmaktadır. Yasama sürecine ilişkin belgelerin halk tarafından erişilebilir olması, demokratik rejimin meşruiyetinin önemli bir bileşenini oluşturur. Hansard sisteminin Birleşik Krallık'ta 19. yüzyıldan itibaren standart hâle gelmiş olması, kamusal denetimin kurumsallaşmasında bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Mollin, S. 2007). Benzer şekilde birçok ülkede parlamento görüşmelerinin kelimesi kelimesine transkript hâlinde yayımlanması, kamuoyunun temsilcilerini izleme kapasitesini doğrudan artırır. ICA'nın "Arşivlere Erişim İlkeleri" (Principles of Access to Archives) belgesi, kamusal arşivlere erişimin eşitlikçi, öngörülebilir ve ayrımcılıktan uzak bir çerçevede düzenlenmesini önerirken, özgün belgelerin bütünlüğünün korunmasına ve kişisel verilerin hassas şekilde işlenmesine özel önem atfetmektedir (International Council on Archives, 2012). Bu ilkeler, yasama organlarının arşiv politikalarında özellikle dijital ortama geçişle beraber daha fazla önem taşımaktadır.

Tarih yazımı, siyaset bilimi, hukuk tarihi ve toplumsal araştırmalar açısından parlamentoların arşivleri güçlü bir birincil kaynak niteliği taşır. Yasama tartışmalarında yer alan söylemler, dönemsel ideolojik yönelimleri, toplumsal talep ve çatışmaları, uluslararası ilişkilerin parlamentodaki yansımalarını ve siyasal aktörlerin stratejik davranışlarını ortaya koyar. Bu nedenle, parlamento arşivlerine getirilen erişim sınırlılıkları yalnızca anlık bilgi akışını değil, gelecekteki akademik üretimi de doğrudan etkiler. Özellikle politik metinlerin dijital ortama aktarılması ve parlamento korpuslarının oluşturulması, günümüzde siyasal metin madenciliği, hesaplamalı sosyal bilimler ve büyük veri analizleri için kritik bir araştırma alanı hâline gelmiştir. Kiss ve Sebök (2025), Doğu ve Orta Avrupa parlamentolarının dijital korpuslarını incelerken veri temizliği, üstveri (üstveri (metadata)) eksikliği ve uygulama programlama arayüzü erişimi gibi teknik sorunların araştırma kapasitesini sınırladığını ortaya koymuştur.

Parlamento arşivlerinin sağladığı bilgi, araştırmacıların ötesinde gazeteciler, vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşları için de büyük önem taşımaktadır. Gazeteciler, temsilcilerin performanslarını, yasa tekliflerinin gelişimini, komisyon çalışmalarını ve yürütme-yasama ilişkilerini analiz ederken bu arşivlere dayanır. Vatandaşlar ve sivil toplum örgütleri ise savunuculuk faaliyetlerini daha güçlü temellere oturtmak, karar süreçlerine katılım sağlamak ve temsil mekanizmalarını izlemek için parlamento kayıtlarını kullanır. ParlAmericas'ın hazırladığı Yasama Şeffaflığı Kılavuzu (Legislative Transparency Toolkit (2020)), parlamento kayıtlarının açık devlet ilkeleriyle uyumlu biçimde erişilebilir kılınmasının vatandaş katılımını ve demokratik güveni artırdığını göstermektedir.

Uluslararası kurumlar da parlamento arşivlerinin demokratik yapı içindeki konumunu güçlendirmeye yönelik standartlar üretmektedir. IFLA ve IPU'nun ortak hazırladığı kılavuzlar, parlamento bilgi hizmetlerinin bütüncül bir ekosistem olarak tasarlanması gerektiğini; kütüphane, araştırma servisi ve arşiv birimlerinin ortak standartlar, entegre kataloglar ve ortak üstveri (meta-data) yapılarıyla çalışmasının kullanıcı deneyimini geliştirdiğini belirtmektedir (IPU ve IFLA, 2015; Anderson v.b., 2022). Türkiye de son yıllarda TBMM Genel Kurul ve komisyon tutanaklarını dijitalleştirerek çevrim içi erişimi güçlendirmiş; araştırmacılar ve vatandaşlar için daha erişilebilir bir yasal hafıza altyapısı oluşturmuştur. Bununla birlikte, TBMM arşiv hizmetlerine yönelik kullanıcı araştırmalarının ve uluslararası karşılaştırmalı çalışmaların hâlen sınırlı olması, bu alanda daha kapsamlı bilimsel incelemelere duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Sonuç olarak parlamento arşivleri kurumsal hafızanın sürdürülebilirliğinden demokratik hesap verebilirliğin güçlendirilmesine, tarihsel bilgi üretiminden toplumsal katılımın artırılmasına kadar geniş bir işlev setine sahiptir. Yasama süreçlerinin doğru, bütünlüklü ve uzun dönemli şekilde kayıt altına alınması, yalnızca parlamentoların kurumsal kapasitesini güçlendirmekle kalmamakta; aynı zamanda demokratik sistemlerin istikrarına, kamusal güvene ve akademik bilgi üretimine de doğrudan katkı sunmaktadır.

ARŞİVLERİN GELİŞİMİ, DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE TEKNOLOJİK EĞİLİMLER

Parlamento arşivlerinin gelişimi, 2000'li yıllarla birlikte hızlanan dijital dönüşüm süreçleriyle birlikte köklü bir değişim geçirmiştir. Bu dönemde birçok parlamentoda basılı belge üretimi azalırken, kurumsal elektronik belge ve kayıt yönetimi sistemlerinin (EDRMS) yaygınlaşması, arşiv işleyişinin temel eksenini şekillendirmiştir. Örneğin Birleşik Krallık Parlamentosu, 2012 yılında "kâğıda baskı" politikasını sonlandırarak dijital belge üretimini kurumsal standart hâline getirmiş ve Birleşik Krallık Parlamento Arşivleri, dijital belgelerin iç sistemlerden doğrudan ve güvenli biçimde aktarılabilmesi için bütünsel bir dijital transfer süreci geliştirmiştir (Digital Preservation Coalition, 2018). Bu

dönüşüm, yalnızca basılı belgelerin taranarak dijital ortama aktarılmasını değil; doğrudan dijital üretilen belgelerin, e-postaların, veri setlerinin, multimedya içeriklerinin ve web tabanlı materyallerin arşiv kapsamına girmesini sağlamıştır. Böylece dosya formatlarının standardizasyonu, üstveri (metadata) zenginleştirme, uzun dönemli saklama formatları (ör. PDF/A) ve güvenli depolama altyapıları gibi konular parlamento arşivlerinin teknik kapasite gündeminde önemli bir yer edinmiştir.

Dijital koruma, yalnızca teknik süreçleri değil; kurumsal yönetim, risk yönetimi ve kullanıcı beklentileriyle bütünleşik bir çerçevede ele alınmaktadır. Birleşik Krallık Parlamento Arşivleri ve ABD Ulusal Arşivleri'nin deneyimleri, kamu bulut altyapılarının kullanımı, G-Cloud gibi tedarik modelleri, bütünlük kontrolleri, format göçü, yedekleme ve sürekli izleme gibi bileşenlerin, parlamentolara özgü dijital koruma politikalarında kritik rol oynadığını göstermektedir (Digital Preservation Coalition, 2018). İnternet ve sosyal medya arşivciliği de bu dönüşümün önemli bir boyutudur. Parlamento web siteleri, sosyal medya hesapları ve çevrim içi kampanyaların düzenli biçimde arşivlenmesi, kurumsal hafızanın sürekliliğini sağlamakta ve gelecekteki araştırmalar için değerli bir kaynak oluşturmaktadır (Parliamentary Archives, 2015).

Dijitalleşmenin gelişmesiyle birlikte yapay zekâ, doğal dil işleme ve metin madenciliği, parlamento arşivleri üzerinde yeni kullanım alanları yaratmaktadır. IPU'nun parlamento inovasyonu çalışmalarında vurgulanan uygulamalardan biri olan Avrupa Parlamentosu'nun ArchiBot sistemi ile Şili Temsilciler Meclisi'nin ArchileBot uygulaması, parlamento arşivlerinin doğal dil üzerinden sorgulanmasına imkân veren yenilikçi örneklerdir (Carmona Aguirre ve Sanchez Rivera, 2025). Bu tür sistemler, geri getirim temelli arama (retrieval) ile üreten yapay zekâyı bir araya getirerek, kullanıcılara sundukları yanıtların doğrudan resmî belgelere dayandırılmasını amaçlamaktadır. Hansard sistemleri ise tam metin arama, konu sınıflandırması, konuşmacı profillemeye, söylem analizi ve oylama davranışlarının incelenmesi gibi gelişmiş işlevleriyle hem parlamento çalışanları hem de araştırmacılar için güçlü bir veri yapısı sunmaktadır (Pia-secki et al., 2025; Hansard, 2025). Bu veri altyapıları, büyük ölçekli parlamento korpuslarının ortaya çıkmasını sağlamış; siyasal söylem, popülizm, kutuplaşma, temsil ilişkileri ve yasa yapım süreçlerine yönelik ampirik araştırmalar için yeni imkânlar yaratmıştır (Kiss ve Sebök, 2022).

Parlamento arşivlerinde bilgiye erişimi genişletmeyi amaçlayan açık veri politikaları ve portalları yaygınlaşsa da, bu sistemlerin etkinliği ülkeden ülkeye önemli ölçüde değişmektedir. Yasama belgeleri, tutanaklar ve oylama verilerini açık veri formatlarında sunan birçok parlamento bulunmakla birlikte, OPTED (2022) gibi projelerin bulguları; uygulama programlama arayüz eksikliği, ortak tanımlayıcıların olmayışı, farklı veri şemaları ve düzensiz üstveri (metadata)

uygulamalarının araştırmacılar açısından ciddi engeller oluşturduğunu göstermektedir (; Kiss ve Sebök, 2022). Bu durum, açık veri söylemi ile gerçek kullanım imkânları arasında bir boşluk yaratmakta ve özellikle sınırlı kaynaklara sahip araştırma ekipleri ile sivil toplum kuruluşlarının veri kullanım kapasitesini kısıtlamaktadır. Dolayısıyla dijital dönüşümün yalnızca teknik değil; aynı zamanda kurumsal yönetim, standartlaştırma ve kullanıcı odaklı tasarım niteliği taşıdığı görülmektedir.

PARLAMENTO ARŞİVLERİNİN KULLANIMI VE KULLANICI PROFİLLERİ: BİLGİ ERİŞİMİ VE BİLGİ DAVRANIŞI AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Parlamento arşivleri, farklı kullanıcı gruplarının bilgi gereksinimlerini karşılayan çok katmanlı yapılar olarak, yasama süreçlerini desteklemede ve demokratik şeffaflığı güçlendirmede önemli bir rol üstlenmektedir. Bu arşivlerin birincil kullanıcıları arasında milletvekilleri, danışmanlar ve parlamento personeli yer almaktadır. IFLA ve IPU (2015) kılavuzlarında belirtildiği üzere parlamenterler, yoğun zaman baskısı altında çalıştıkları için çoğu zaman kısa, öz ve güvenilir bilgi notlarına ihtiyaç duymakta; bu bağlamda arşiv hizmetleri genellikle “aracılı erişim” modeliyle işlemektedir (Anderson vd., 2022). Bu yaklaşım, arşivcileri yalnızca belge sağlayıcı değil, aynı zamanda bağlam sunan, seçici ve yorumlayıcı bilgi profesyonelleri hâline getirmektedir. Wilson’un (1999) bilgi davranışı modeli bu ortamda şu şekilde işler: bilgi gereksinimi, bir yasa teklifi, denetim faaliyeti veya seçim bölgesine ilişkin talep tarafından tetiklenmekte; zaman baskısı, uzmanlık düzeyi, komite yapıları, siyasi grup dinamikleri ve medya etkisi gibi faktörler ise kullanıcıların hangi bilgi kaynaklarını hangi yollarla tercih edeceğini belirlemektedir. Bu nedenle milletvekilleri çoğu zaman arşivlerle doğrudan etkileşim kurmak yerine, danışmanlar veya parlamento araştırma servisleri aracılığıyla bilgilere ulaşmaktadır (Lim ve Kim, 2024).

Araştırmacılar, gazeteciler ve vatandaşlar ise parlamento arşivlerini daha geniş amaçlarla kullanmaktadır. Kuhlthau’nun (1991) bilgi arama süreci modeli, özellikle yasama süreçlerini, siyasal tartışmaları veya temsil ilişkilerini inceleyen araştırmacılar açısından açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Bu kullanıcılar başlangıç aşamasında yüksek belirsizlik ve bilgi yüküyle karşılaşmakta; uygun üstveri (metadata), iyi yapılandırılmış indeksleme sistemleri ve açıklayıcı konu rehberleri bu belirsizliği azaltmada kritik araçlar hâline gelmektedir. Lim ve Kim’in (2024) Kore Ulusal Meclis Arşivi üzerine yaptığı çalışmada, akademik kullanıcıların gelişmiş arama araçlarına, eğitici rehberlere ve daha kullanıcı odaklı hizmet modellerine ihtiyaç duyduğu gösterilmiştir. Bu bulgular, diğer parlamento arşivleri ve TBMM için de benzer bir iyileştirme gereksinimine işaret etmektedir.

Kullanıcı deneyimi, parlamento arşivlerinde bilgi erişiminin niteliğini belirleyen önemli bir diğer boyuttur. Çoğu parlamentoda kullanıcı arayüzleri web tabanlı kataloglar, tam metin arama motorları, konu rehberleri ve uygulama programlama arayüzü temelli veri servisleri üzerinden yapılandırılmaktadır. Ancak yol gösterici projeler, örneğin Avrupa Demokrasilerinde Siyasal Metinler Gözlemevi (OPTED), ülkeler arasında veri şemaları, terminoloji ve arayüz tasarımlarındaki büyük farklılıkların karşılaştırmalı çalışmalar ve veri bütünleştirme girişimleri için ciddi güçlükler yarattığını göstermiştir (Kiss ve Sebök, 2022). Bilgi davranışı literatürü, kullanıcı deneyiminin yalnızca teknik işlevlere değil, aynı zamanda güven, tarafsızlık algısı, kavramsal erişilebilirlik ve dil desteği gibi unsurlara da bağlı olduğunu göstermektedir (Wilson, 1999; Kuhlthau, 1991). Dolayısıyla parlamento arşivlerinde sade dil kullanımı, çok dilli arayüzler, farklı uzmanlık düzeylerine uygun rehberler ve düzenli geri bildirim mekanizmaları, kullanıcı dostu erişimin temel bileşenleri olarak öne çıkmaktadır.

PARLAMENTO ARŞİVLERİNDE GÜNCEL SORUNLAR, YAPISAL RİSKLER VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM FIRSATLARI

Parlamento arşiv ve kütüphaneleri, günümüzde dijital dönüşümün hızlanması, kurumsal kapasite gereksinimleri ve uluslararası standartlara uyum baskısı nedeniyle çok katmanlı bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Birçok parlamentoda arşiv ve kütüphane birimleri, sınırlı bütçe ve yetersiz insan kaynağıyla büyük ölçekli dijital koruma, sayısallaştırma, üstveri (metadata) standardizasyonu ve kullanıcı desteği gibi kritik faaliyetleri yürütmek zorundadır. Özellikle küçük parlamentolar ve yeni demokrasiler, uzman personel eksikliği ve sürdürülebilir finansman yetersizliği nedeniyle dijital dönüşüm süreçlerinde daha kırılgan bir yapı sergilemektedir (Lim ve Kim, 2024; Digital Preservation Coalition, 2018). Bu çerçevede, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve dijital bilgi yönetimi alanında uzmanlık gelişiminin desteklenmesi, uzun vadeli kurumsal dayanıklılık açısından temel bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Parlamento arşivleri, doğası gereği gizli devlet belgeleri, kişisel veriler ve diplomatik yazışmalar gibi hassas içerikler barındırdığından, erişim politikalarının oluşturulmasında kamu yararı ile güvenlik-gizlilik arasındaki dengenin kurulması kritik bir sorun alanı hâline gelmiştir. ICA'nın (2012) erişim ilkeleri, bu dengenin şeffaf, öngörülebilir ve hakkaniyetli bir biçimde sağlanması gerektiğini vurgularken, uygulamada farklı ülkelerin mevzuatları arasında büyük çeşitlilik görülmektedir. Birçok parlamentoda gizlilik süreleri, erişim düzeyi sınıflandırmaları, anonimleştirme teknikleri ve talep inceleme süreçleri hem kullanıcılar hem de arşivciler açısından yorucu ve zaman alıcı uygulamalar yaratmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (General Data Protection Regulation [GDPR]) gibi kapsamlı veri koruma rejimleri ile ulusal güvenlik yasalarının etkisi, araştırmacılar ve gazeteciler için erişim kısıtlarını

daha görünür bir sorun hâline getirmekte; GDPR, Avrupa Birliğinde kişisel veri işleme faaliyetlerine uygulanmakta ve ayrıca Avrupa Birliğinde bulunan veri öznelere mal/hizmet sunan veya davranışlarını izleyen Avrupa Birliği dışı kuruluşlara da belirli koşullarda ülke-dışı etki doğurabilmektedir (European Parliament and Council, 2016, Art. 3; EFTA, 2018). Taleplerin reddi, gecikmesi veya kısmi bilgi sunumu gibi sonuçlar, erişim hakkı ile güvenlik öncelikleri arasındaki gerilimi derinleştirmektedir (Advisory Committee on the Records of Congress, 2018).

Dijital uçurum olgusu, küresel parlamento bilgi ekosisteminde giderek daha belirgin bir yapısal eşitsizlik yaratmaktadır. IPU ve IFLA'nın (2015) bulguları, düşük ve orta gelirli ülkelerde parlamentoların dijital arşiv altyapısı, uzun dönemli saklama sistemleri, güvenli depolama çözümleri ve modern arayüz tasarımları geliştirme konusunda ciddi olanak kısıtlarıyla karşı karşıya olduğunu göstermektedir (Anderson vd., 2022). Teknik altyapı eksiklikleri, yazılım lisans maliyetleri, yetersiz personel eğitimi ve donanım yetersizlikleri bir araya geldiğinde, bu parlamentoların dijital dönüşüm projelerine katılımı zorlaşmakta ve böylece küresel ölçekte parlamenter bilginin dolaşımı ve karşılaştırılabilirliği sınırlandırılmaktadır. Bu durum yalnızca bilgiye erişim eşitsizliğini değil, aynı zamanda parlamenter şeffaflık ve demokratik hesap verebilirlik açısından da önemli sonuçlar yaratmaktadır.

Yapay zekâ tabanlı uygulamalar, parlamento arşivleri için hem büyük fırsatlar hem de önemli etik ve teknik riskler barındıran yeni bir dönüşüm alanı ortaya çıkarmıştır. Şili Parlamentosu'nun ArchileBot sistemi ve Avrupa Parlamentosu'nun ArchiBot girişimi, doğal dil işleme ve metin madenciliği tekniklerini kullanarak kullanıcıların arşiv belgelerine hızlı, etkileşimli ve bağlama duyarlı biçimde erişmesini mümkün kılmaktadır (Carmona Aguirre ve Sanchez Rivera, 2025). Bu tür sistemler, büyük ölçekli metin koleksiyonlarında desen keşfi, oylama davranışı analizi, söylem araştırmaları ve mevzuat süreçlerine ilişkin ilişkisel sorgular gibi karmaşık işlemleri kullanıcı dostu biçimde erişilebilir kılma potansiyeline sahiptir. Ancak aynı teknolojiler, algoritmik önyargı, model şeffaflığının yetersizliği, yanlış veya çarpıtılmış bilgi üretimi, otomatik sistemlere aşırı güven, kullanıcı verilerinin işlenmesine ilişkin belirsizlikler ve insan denetiminin zayıflaması gibi riskleri de beraberinde getirmektedir.

IPU, IFLA ve ulusal parlamentoların, yapay zekâ destekli parlamento bilgi hizmetlerinin etik, şeffaf ve hesap verebilir biçimde kullanımına yönelik kapsamlı ilke setleri geliştirmesi kritik önem taşımaktadır. Bu çerçevelerin, kullanılan eğitim verilerinin içeriğinin açıklığı, yanıtların hangi resmî kayıtlara dayandığı, kullanıcı verilerinin nasıl saklandığı, algoritmaların ne ölçüde insan gözetimi altında işlediği ve sistemlerin doğrulanabilirlik düzeyi gibi konularda net standartlar belirlemesi gerekmektedir. Yapay zekâ uygulamalarının bu

ilkeler ışığında tasarlanması ve uygulanması hem kullanıcı güvenliğini güçlendirecek hem de parlamento bilgi ekosisteminin geleceğe yönelik sürdürülebilirliğini destekleyecektir.

SONUÇ

Bu çalışma, parlamento arşivlerini tarihsel gelişimi, kurumsal ve hukuksal temelleri, işlevsel rolleri, dijital dönüşüm dinamikleri, kullanıcı profilleri ve bilgi davranışı ile riskler ve fırsatlar ekseninde bütüncül bir literatür senteziyle değerlendirmiştir. Literatürün ortaklaştığı temel çıkarım, parlamento arşivlerinin yalnızca geçmişi muhafaza eden birimler değil; kurumsal hafızayı kanıt niteliğinde belgeleyen ve bu kanıt üretimini kamusal denetimle buluşturarak demokratik hesap verebilirliği somutlaştıran stratejik bilgi altyapıları olduğudur. Tutanaklar, komisyon raporları, yasa teklifleri, soru önermeleri ve ilişkili yazışmalar gibi geniş belge evreni, parlamento arşivlerini yasama süreçlerinin izlenebilirliği ve doğrulanabilirliği açısından merkezi bir konuma taşımaktadır.

Kurumsal ve hukuksal çerçeve açısından bulgular, erişim-gizlilik dengesinin parlamento arşivlerinde “ikincil” bir düzenleme alanı olmaktan çıkarak hizmet tasarımı ve dijitalleşme politikalarını belirleyen birincil yönetim başlığına dönüştüğünü göstermektedir. Gizlilik süreleri, kişisel verilerin korunması, ulusal güvenlik ve bilgi edinme düzenlemeleri; erişim politikalarının öngörülebilir, hakkaniyetli ve uygulanabilir olması için açık rol ve sorumluluk tanımlarını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, erişim ilkelerinin ulusal ve kurumsal politikalara çevrilmesi, standartlaşmış sınıflandırma / anonimleştirme süreçleri ve şeffaf talep değerlendirme mekanizmaları hem kullanıcı güveni hem de kurumsal risk yönetimi için belirleyicidir.

Dijital dönüşüm bulguları, değişimin yalnızca dijitalleştirme ve yayınlama faaliyetleriyle sınırlı kalmadığını; elektronik belge ve arşiv yönetimi sistemleri (kurumsal e-belge / e-arşiv yapıları), dijital koruma yaklaşımları ve yapay zekâ tabanlı erişim modelleriyle birlikte risklerin üretildiği zaman ve mekânı dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Dijital kayıt riskleri çoğu durumda “nihai arşiv aşamasında” değil, belgenin üretildiği ve dolaşıma girdiği erken evrelerde oluşmaktadır. Bu nedenle dijital transferin iş süreçlerine gömülü biçimde tasarlanması (tasarla-uygula-iş süreçlerine entegre et), bütünlük, özgünlük ve süreklilik hedefleri açısından kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Kullanıcılar ve bilgi davranışı açısından literatür, parlamento arşivlerinde kullanıcı ekosisteminin çeşitlendiğini ve beklentilerin hızla yükseldiğini göstermektedir. Milletvekilleri ve danışmanlar zaman baskısı altında çoğu zaman aracılı bilgi erişimi pratiklerine yönelirken; araştırmacılar, gazeteciler ve vatandaşlar karmaşık yasama süreçlerini anlamlandırmak için açıklayıcı üstveri, gelişmiş arama işlevleri ve bütünsel kullanıcı arayüzlerine ihtiyaç duymaktadır.

Bu sonuç, bilgi davranışı kuramlarının parlamento bağlamına uyarlanmasının yalnızca kuramsal bir katkı değil; kullanıcı odaklı hizmet tasarımı, erişilebilirlik ve keşfedilebilirlik hedefleri için uygulamaya dönük bir çerçeve sunduğunu göstermektedir.

Riskler ve fırsatlar birlikte değerlendirildiğinde, dijitalleşme erişimi genişletme, yeni dijital miras koleksiyonları üretme ve karşılaştırmalı yasama araştırmalarını güçlendirme fırsatları sunarken; bütçe kısıtları, teknik uzmanlık eksikliği, sürdürülebilirlik sorunları, dijital koruma kapasitesi ve dijital uçurum gibi risk alanlarını da derinleştirmektedir. Yapay zekâ destekli erişim sistemleri arşiv danışma süreçlerini dönüştürme potansiyeline sahip olmakla birlikte, algoritmik şeffaflık, yanlılık, doğrulanabilirlik ve yanlış bilgi üretimi gibi etik sorunlar nedeniyle yeni bir politika alanı doğurmaktadır.

Bu değerlendirmeler, politika ve uygulama için dört önceliği işaret etmektedir:

- 1) Erişim–gizlilik–koruma sorumluluklarını netleştiren kurumsal/hukuksal çerçevenin güçlendirilmesi,
- 2) Dijital koruma ve teknik altyapının sürdürülebilir stratejilerle kurumsallaştırılması (uzman ekip, güvenli depolama, format göçü ve bütünlük denetimi),
- 3) Yapay zekâ tabanlı erişimde açıklanabilirlik, doğrulama ve insan denetimini güvence altına alan etik yönetim,
- 4) Farklı kullanıcı gruplarına ilişkin nitel-nicel araştırmalarla beslenen kullanıcı deneyimi temelli hizmet geliştirme. Türkiye bağlamında, TBMM Arşivi ve Kütüphanesi için uluslararası standartlarla uyumlu, kamuya açık bir parlamento arşiv politikasının hazırlanması; temel yasama veri setlerinin açık veri formatlarında ve mümkünse uygulama arayüzleri üzerinden erişime açılması; üniversitelerle kurumsal iş birliklerinin güçlendirilmesi somut adımlar olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak parlamento arşivleri, demokratik meşruiyetin kanıt üretimi, kamusal erişim ve dijital güven boyutlarını aynı anda yöneten dinamik bilgi altyapılarıdır. Bu nedenle alandaki kuramsal ve uygulamalı gündemin, dijital dönüşüm – kullanıcı davranışı – etik yönetim bileşenlerini birlikte ele alan bütüncül yaklaşımlarla güçlendirilmesi stratejik bir gereklilik hâline gelmiştir.

KAYNAKÇA

Advisory Committee on the Records of Congress. (2018). *Advisory Committee on the Records of Congress: Sixth report*. National Archives and Records Administration. Erişim adresi: <https://www.archives.gov/files/legislative/cla/advisory-committee/sixth-report.pdf>

- Alexander, M. (2023). Speech in the British Hansard. M. Korhonen, H. Kotze ve J. Tyrkkö (Ed.), *Exploring Language and Society with Big Data: Parliamentary Discourse across Time and Space* (ss.17–53). John Benjamins Publishing Company. Erişim adresi: <https://eprints.gla.ac.uk/309442/1/309442.pdf>
- Anderson, J., Bebbington, S., Brown, A., Engitu, S., Fortier, A., Gassie, L., ... Wood, E. (2022). *Guidelines for parliamentary libraries* (3. bs.). Inter-Parliamentary Union [IPU]; International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. Erişim adresi: <https://www.ipu.org/resources/publications/handbooks/2022-09/guidelines-parliamentary-libraries-3rd-edition>
- Anghelescu, H. G. (2010). Historical overview: The parliamentary library from past to present. *Library Trends*, 58(4), 418-433.
- Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 ... (General Data Protection Regulation)*. *Avrupa Birliği Resmi Gazetesi (Official Journal of the European Union)*. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
- British National Corpus [BNC]. (t.y.). The British National Corpus. Erişim: 18 Aralık 2025, <https://www.natcorp.ox.ac.uk/archive/papers/gblibs.html>
- Advisory Committee on the Records of Congress. (2018). Advisory Committee on the Records of Congress: Sixth report. National Archives and Records Administration. <https://www.archives.gov/files/legislative/cla/advisory-committee/sixth-report.pdf>
- Anderson, J., Bebbington, S., Brown, A., Engitu, S., Fortier, A., Gassie, L., ... Wood, E. (2022). *Guidelines for parliamentary libraries* (3rd ed.). Inter-Parliamentary Union; International Federation of Library Associations and Institutions. <https://www.ipu.org/resources/publications/handbooks/2022-09/guidelines-parliamentary-libraries-3rd-edition>
- Carmona Aguirre, V., & Sanchez Rivera, E. (2025, 26 September). From Valparaíso to Latin America: How the AI-driven archives revolution in Chile is transforming parliaments in the region. Inter-Parliamentary Union Innovation Tracker. <https://www.ipu.org/innovation-tracker/story/valparaiso-latin-america-how-ai-driven-archives-revolution-in-chile-transforming-parliaments-in-region>
- Digital Preservation Coalition. (2018, 21 November). Design, deliver, embed: Establishing digital transfer at the UK Parliamentary Archives. Digital Preservation Coalition Blog. <https://www.dpconline.org/blog/wdpd/design-deliver-embed>.
- European Free Trade Association [EFTA]. (6 Temmuz 2018). *General Data Protection Regulation incorporated into the EEA Agreement*. EFTA News. Erişim adresi: <https://www.efta.int/media-resources/news/general-data-protection-regulation-incorporated-eea-agreement>.
- Fryer, C. (2019, 30 Ağustos). *Safeguarding UK Parliament's digital legacy*. Parliamentary Digital Service [PDS]. Erişim adresi: <https://pds.blog.parliament.uk/2019/08/30/safeguarding-uk-parliaments-digital-legacy/>
- Grant, M. J., ve Booth, A. (2009). A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information ve Libraries Journal*, 26(2), 91–108. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>

- Hansard. (2025). Hansard: The official report of all parliamentary debates. UK Parliament. <https://hansard.parliament.uk/>
- International Council on Archives. (2012). Principles of access to archives. International Council on Archives.
- Inter-Parliamentary Union, & International Federation of Library Associations and Institutions. (2015). Guidelines for parliamentary research services. Inter-Parliamentary Union; IFLA. <https://archive.ipu.org/pdf/publications/research-en.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (t.y.). *Library and Research Services for Parliaments Section (Services for Parliaments / IFLAPARL)*. Erişim: 18 Aralık 2025, <https://www.ifla.org/units/services-for-parliaments/>
- Karaçam, Z. (2013). Sistematiik derleme metodolojisi: Sistematiik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 26–33.
- Kiss, R., & Sebök, M. (2022). Creating an enhanced infrastructure of parliamentary archives for better democratic transparency and legislative research. *International Journal of Parliamentary Studies*, 2(2), 278–284. <https://doi.org/10.1163/26668912-bja10053>
- Kuhlthau, C. C. (1991). Inside the search process: Information seeking from the user's perspective. *Journal of the American Society for Information Science*, 42(5), 361–371.
- Lim, S., & Kim, Y. (2024). A study on enhancement strategies for parliamentary activity records service. *Journal of Korean Society of Archives and Records Management*, 24(4), 159–180. <https://doi.org/10.14404/JKSARM.2024.24.4.159>
- Mollin, S. (2007). The Hansard hazard: Gauging the accuracy of British parliamentary transcripts. *Corpora*, 2(2), 187–210.
- National Archives and Records Administration. (2025). The Center for Legislative Archives. U.S. National Archives. <https://www.archives.gov/legislative>
- Özer, A., ve Görgülü, Z. (2021). Bir bilimsel derlemenin planlanması ve yazımı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 698–713.
- ParlAmericas. (2020). Legislative Transparency Toolkit: Concepts, tools, and good practices Erişim adresi: <https://www.agoraparl.org/sites/default/files/agoradocuments/Legislative%20Transparency%20Toolkit.pdf>
- Parliamentary Archives. (2015, 7 October). Digital preservation at the Parliamentary Archives [Blog post]. UK Parliament. <https://archives.blog.parliament.uk/2015/10/07/digital-preservation-at-the-parliamentary-archives/>
- Piasecki, M., Dziob, A., Janz, A., Kocoń, J., Naskręt, T., Oleksy, M., Hwaszcz, K. (2025). CLARIN-PL: A user centred language technology infrastructure. *Language Resources and Evaluation*. 59, 4493–4528. <https://doi.org/10.1007/s10579-025-09839-y>
- Toker, A. (2022). Bir araştırma metodolojisi olarak sistematiik literatür incelemesi: Meta-sentez yöntemi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 313–340.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM]. (t.y.). Cumhuriyet dönemi meclisleri genel kurul tutanaklarına erişim sistemi. Erişim adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane-tutanaklara-erisim>
- Wilson, T. D. (1999). Models in information behaviour research. *Journal of Documentation*, 55(3), 249–270. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000007145>